

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2016/11-12 szám

Tartalom

Villám

- [Szerkesztői levél](#)

Emlékezet

- [Ballai László: „Tájékoztatás”](#)
- [Nándi Mihály: A szavazói géniusz](#)
- [Másfél hónapja mondták](#)
- [Brüsszel elszovjetesedése](#)
- [Gábor Andor: Goethe városában Goethe évében](#)
- [„Nem hallottam semmilyen kérdést”](#)
- [Propaganda és pénzügyi valóság](#)
- [Lukáts János: Ördöggörccs](#)

Déliab

- [Ady Endre: Valaki útravált belőlünk](#)
- [Ady Endre: A menekülő lovas](#)
- [Lukáts János: Dodó bohóc karácsonya](#)
- [Csoóri Sándor: A másik](#)
- [Csoóri Sándor: Felező](#)
- [Csoóri Sándor: Mindennapi történelem](#)
- [Olajos István: A Mithrász-kultusz](#)
- [Juhász Gyula: \(Meghalt a nap\)](#)
- [Weöres Sándor: Altwien ábránd](#)
- [Johann Wolfgang Goethe: Költészet és valóság](#)
- [Esterházy Péter: A próza iszkolása](#)
- [Esterházy Péter: Keringő szívütemben](#)
- [Ballai László: Palla Bianka bűnöző lesz](#)
- [Ballai László: Napban szikrázó](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Kocsis Zoltán](#)
- [Nándi Mihály: Simándy a gáton](#)
- [Ballai László: Habilis vagy nem?](#)

Villám

Szerkesztői levél

A *Marczius Tizenötödikét*, a Petőfi szellemét ébren tartó folyóiratot 2010. október 11-én alapítottuk, akkor, amikor kizárólag kormánypárti delegáltakból ránk oktrojálták a médiatanácsot – ráadásul két választási ciklusra –, vagyis Magyarországon megszűnt a sajtószabadság.

Ezóta most született meg az első olyan választási eredmény, amelyre büszke lehet az ország. A sovinizmus jegyében zajló, úgynevezett kvótanépszavazás, a kormány minden erőfeszítése dacára érvénytelen lett. A demokratikus szavazók vagy lerontották a szavazócédulájukat, vagy otthon maradtak – és többségbe kerültek. Magyarország nemet mondott az idegengyűlöletre, és nemet mondott a nemzeti cinizmus kormányára.

De azért nem lehetünk nagyon büszkék: 3,2 millió ember, Magyarország lakosságának egyharmada – akár szívből, akár a propaganda által megtévesztve, akár fenyegetés súlya alatt – helyeselte az Orbán-kormány újfasiszta irányváltását...

Amikor a Facebookon megosztottam Hell István cikkét – az azóta már betiltott *Népszabadságból* –, amely Orbán politikájának fasiszta vonásaival foglalkozott, magukat műveltek és tájékozottnak hívó ismerőseim közül többen felháborodtak. Persze csak úgy általánosságban, arról szó sem volt, hogy akár egyetlen állítást is tételesen megcáfoltak volna, ezzel akaratlanul is megerősítve azt a szomorú tényt, hogy a magyarok jelentős része történelmi és politikai kérdéseinkben teljesen tájékozatlan.

A nemzeti és a nemzeti szocialista, vagyis náci hangütés között ugyanis áthághatatlan határ húzódik. A nemzeti Petőfi Sándor, Ady Endre, Bartók Béla, Bibó István és Németh László hangja. A szeretet hangja. Erős, öntudatos, fiatal hang, értünk, de nem más ellen kiáltó. Hibát kereső, magunkba markoló, önmagunkat cselekvésre, dolgaink jobbítására ösztönző. Értékeinket, kultúránkat felmutató, azt tovább építeni akaró. Más népeket keblünkre ölelő, a bajba jutottakkal közösséget vállaló.

A nemzeti szocialista ellenben a sajátjánál kevesebbre tart minden más népet (jelesül „migránst” még véletlenül sem menekültet), és azt kész kollektív bűnösséggel (esetünkben terrorizmussal) vádolni. Gyűlöletre uszít, ellenséget keres („bankárok”, „multik”, „váll-laposok”, „elszovjetesedett brüsszeliek” – konok következetességgel mindig idegenek – személyében) akkor is, ha az nem létezik – pusztán saját harcaért, politikai túléléséért támogatókat toborozva. Ugyanakkor kész önnön nemzetét is lerombolni azon a címen, hogy annak kultúrája csak úgy

maradhat fenn, ha megvédi azt az „idegen” hatásoktól. A bonyolult és összetett társadalmi kérdéseket végtelenül leegyszerűsíti, és mint koncot dobja oda az őt követő tömegeknek, amelyeknek nem az értelmére, hanem az ösztöneire apellál. „A tömeg olyan, mint a nő, az érzelmeire hallgat elsősorban, és a propagandának mindig a tömeg értelmileg legalacsonyabb fokán állók színvonalán kell szólnia” – mondta Adolf Hitler, és a „Tudta ön azt, hogy” hangütésű kirekesztő plakátsorozat teljes mértékben ezt az elvet követte.

A nemzeti szocialista az erő kultuszát ápolja, szemérmetlenül hazudozik, ami szociális demagógiájában csúcsonyul ki, hiszen miközben a saját „eredményeit” ünnepli, lemondott az állampolgárok feléről, akiket megszorító intézkedésével a mélyszegénységbe taszított. Folyton mozgósít, országát állandó háborús hadszíntérré változtatja, amelyben izgató propagandájával teszi állandóan puszkaporossá a léghört. Ellenzéke nincs, mert azt – törvényes és törvénytelen eszközök alkalmazásának ördögi kombinációjával – egyszerűen megszünteti.

Orbán előszeretettel használ náci fogalmakat, azokból egy kis csokor: „élettér”, (t.i. a magyar gazdasági „élettér” a Kárpát-medence); „vér és becsület” (minket, magyar állampolgárokat az köt össze Árpád óta); „idegenszívű” (mármint a magyar baloldal, tehát zsidó); „nemzetvezető” (miniszterelnökünk u.i. a magyarok vezetője, akár Szálasi).

Orbán 2016. október 2-i súlyos politikai vereségét cinikus módon győzelemként aposztrofálta, a népszavazás eredménytelensége helyett pusztán az általa félrevezetett tömegek abszolút számára hivatkozva „üzent” Brüsszelnek és kezdeményezte az alkotmánymódosítást, hogy bevezethesse 1. sz. faji törvényét az „idegen népességek” betelepítésének tilalmáról.

A náci Németországra a pszichológusok egyértelműen Hitler beteg lelkületének kivetüléseként tekintenek. Mit mondjunk hát Magyarországról, ahol 3,2 millió ember, a lakosság csaknem egyharmada követi alvajáróként Orbán Viktor vízióit, és a hangütést, a léghört, a mindennapokat az ő pszichózisának kisülései fertőzik meg? Miért nem látjuk ezt? Miért hagyjuk ezt? Miért nem merünk önmagunkká válni, és, Petőfivel kiáltani:

„Az ilyen vakmerőt,
Az ilyen szemtelent,
Az ilyen háladatlant
Honárulónak deklaráljuk
És nyársra húzzuk!”

A Marczius Tizenötödikét ma már több ezren olvassák, idéznek bennünket, blogokban hivatkoznak ránk, adatainkat és tényeinket, amelyek a magyar szabadság és demokrácia történetéből merítkeznek, egyre szélesebb körben ismerik meg. Mégsem az általunk közölt – immár kötetekre rúgó – anyagokra vagyunk büszkéek, még csak nem is arra, hogy Petőfi elszántságával és kérlelhetetlenségével korholjuk a mindenkori kormány hibáit, hanem arra, hogy munkánkat megismerési folyamatnak tartjuk, és rendíthetetlen igazságkeresésünkben akkor is közöljük az általunk feltárt új ismereteket, ha azok ellentmondanak korábbi elképzeléseinknek, tudásunknak, sőt, hitünknek. Ha kíméletlen kritikusként ostorozzuk mások hibáit, cselekedeteik, nézeteik ellentmondásosságát, magunkkal szemben sem lehetünk kevésbé szigorúak. És mi lesz akkor a hitünkkel? Hit nem alapozható hazugságra! Szívünkbe kell markoljunk ahhoz, hogy végigmehessünk azon az úton, amely a magyar szabadság és demokrácia történetéből és

lehetőségéből végre annak valóságához vezet.

BL

Emlékezet

Ballai László: „Tájékoztatás”

„Tájékoztatás” – fura egy szó, az bizonyos. A probléma a „tájék”-kal kezdődik (ósi örökség az ugor, vagy a finnugor korból), ami tájat jelent. Alaphelyzet: gyönyörködöm benne és „nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent”, és az a más elhelyez engem ebben a nemtudhatomtájban, netán elmondja, mit látok, vagy – ami még rosszabb – elmondja, mit kell látnom, tehát „tájékoztat”.

Mármost a Nemzeti Kommunikációs Hivataltól – amelynek célja a 247/2014. (X.1.), kormányrendelet szerint a kormányzati kommunikációs feladatok költséghatékony megvalósítása – a 2016. október 2-i népszavazás előtt minden magyar szavazópolgár levelet kapott, amelyben „tájékoztatták” a kialakult helyzetről, jelesül, hogy az Orbán-kormány, mint Atlasz az égboltot tartja vállán Európa biztonságát, hatalmas sikert ért el a vasfüggöny visszaépítésével, elhárítva ezzel a migránsok (értsd: idegenek, nem fehér emberek, sőt terroristák) jelentette veszélyt, akiket, lám most egyenesen Brüsszel akar a nyakunkba varrni. Erre pedig Magyarország érdekében nemet kell mondanom.

Eleddig a „tájékoztatásra” – szigorúan a költséghatékonyság jegyében – 18 milliárd Ft-ot költött el a kormány.

De hát miért „tájékoztatnak”?

Arról van szó – ezt Szájer József is elmondta az Európa Parlamentben – hogy megkérdezik a népet egy bizonyos kérdésben. Felnőtt ember vagyok, tehát majd megadom a választ erre a szavazófülében (amelyet egyelőre még nem ellenőriznek). A kérdés a következő: Akarom-e, hogy „az Európai Unió az Országgyűlés hozzájárulása nélkül is előírhasssa nem magyar állampolgárok Magyarországra történő kötelező betelepítését”.

Közgazdaságtan tanárom mondása szerint ostobaságot nem lehet kérdezni, csak válaszolni. Tévedett.

Sokan, sok mindenben tévedtek azok, akik egykor – többnyire nem túl nagy fáradtsággal – oktattak engem. Legfőképpen abban, hogy a világot a tisztesség elvei alapján kormányozzák. Vagy talán némelyek közülük tudták is, hogy nem így van, ami még nagyobb baj. Ám a tisztességtelenségnek is vannak mércéi. Még a politikában is.

A politika vizsgálatára tudományok sorát alapozták. Ezek mind áltudományok. A fizikus nem hagyhatja figyelmen kívül Newton vagy Einstein törvényeit. A politikus minden írott és íratlan törvényt felrúghat. És ekkor következik a „tájékoztatás”. Hogy tudniillik nem ő rúgta fel a rendet, hanem mások, és a káoszról nincs más kivezető út, mint az, amelyet éppen ő tapos.

A szélsőjobboldali politikus mindegyre káoszt teremt és „tájékoztat”. Propagandagépezetével mint szőnyegszövő a csomókat sújtolja bele az egyes embereket az általa megtervezett szövetmintába. Vagy talán nem is tervezett meg semmit? Csak úgy adódtak az események, amelyek a szárnyukra emelték? Egykor liberális volt, majd mérsékelt konzervatív, most már neonáci? Ez neki mindegy?

Mindegy, mert majd „tájékoztat” mindenkit, hogy miért közérdek az ő magánérdeke, az állandóan a politikai buborék tetején maradás. Mert ő akármit képviselt is változó személyiségével a változó világban, mindig is atlaszi erőt mutatott. Hogy mindvégig csupán egy kerkópsz, holmi nevetséges törpe lett volna?

A felismerés orvossága a „tájékoztatás”.

Pártországban, Szolgaországban nem piros-fehér-zöld lobogók, a forradalom színei festik meg az eget, mert az itt piszkos szürke. Sár csügg a felhőkből is, a – most már vállaltan szélsőjobboldali politika sara. A „tájékoztatás” iszapja. Micsoda képzavar: az ég magasából iszap. Pedig így van, a fennen hirdetett ígék – összefoglalva: a „tájékoztatás” – visszasüppedtek a magyar társadalmat – Adyval szólva – a lópvilágba. És önként, örömmel süllyedünk, kapálózunk és fuldoklunk – legalábbis közülünk 3,2 millió szavazó –, miközben hárttyás lábával fejünkön taposva a politika legfőbb horgászmadara mind nagyobb konckokat szakít ki belőlünk és egykori hazánkból – Magyarországból.

Nándi Mihály: A szavazói génusz

Létezik szavazói génusz! Az idegeneket kirekesztő, nyíltan szélsőjobboldali célokért – és arroganciával – megrendezett, úgynevezett kvótanépszavazás sikerét éppen a kormány önmagának ásott csapdája veszélyeztette, tudniillik 50 %+1 főre emelték az érvényességi küszöböt.

A kérdés a következő volt: „Akarja-e, hogy az Európai Unió az Országgyűlés hozzájárulása nélkül is előírhasa nem magyar állampolgárok Magyarországra történő kötelező betelepítését?”

Miért nevezhető szélsőjobboldalinak az akció?

Először is azért, mert a nem magyar állampolgárokkal szembeni megkülönböztetés szegregáló (megjegyzendő a határon túli magyarokra nézve is).

Másodszor azért, mert a népszavazási kérdés egyszerűen nem igaz – nincs kötelező betelepítési érvényesség a tagállamok részére –, a notórius hazudozás a jobboldali politikában

pedig a nácik ismertetőjegye.

Harmadszor azért, mert sárba tiporta a szolidaritás keresztény elveit, cinikus módon a magyar katolikus egyházat is bevonva a kampányba, megtagadva Ferenc pápa menekült-ügyben tett – ex cathedra csálthatatlan – kinyilatkoztatásait is!

Negyedszer azért, mert törvényi eszközökkel kizárta, hogy az ellenzék is meghirdethesse az álláspontját a szavazók széles nyilvánossága előtt.

Ötödször pedig azért, mert a kampányba bevonták az önkormányzatokat is, amelyek – törvény és alkotmányellenesen (még FIDESZ-alkotmányellenesen is) – azzal fenyegetették meg a közjogi szempontból teljesen tájékozatlan állampolgárokat, hogy ha nem szavaznak nemmel, akkor elveszítik a szociális segélyre való jogosultságukat.

A nyilvánvalóan szélsőjobboldali üzenetek félrehallásában, az útszéli, arrogáns hangnem és az otromba erőszak észre nem vételében a magyar állampolgárok egyharmada a kormány partnerének bizonyult.

Mégsem voltak elegen. Ezt érzékelve a magyar nemzeti szocializmus kormánya ravasz csapdát állított: mindenki menjen el szavazni, akármi is a véleménye. Tehát az igent mondók is.

Itt lépett fel a szavazói génusz szinte a semmiből felsodródott ereje. Ha igennel voksolunk, akkor a nyilvánvalóan többségbe kerülő nemekkel a hátunkon éppen mi érvényesítjük az aljas tervet. Sem nemmel, sem pedig igennel nem szabad szavaznunk, csakis érvénytelenül, mondjuk úgy, hogy az igent és a nemet is beikszeljük.

És Budapest döntötte el népszavazást. Nem azért, mert országos összehasonlításban itt volt a legalacsonyabb az érvényes szavazatok aránya – 34,7 % –, hanem mert itt a választópolgárok nem kevesebb, mint 11,8 %-a rontotta le a szavazatát. Budapest tehát készen áll arra, hogy meghatározza az országos politika jövőjét, csak szállítani kell neki a programot. A demokratikus ellenzék pártocskái azonban, amelyek a sikertelen népszavazást követően bejelentették egységes fellépésüket – és amelyeknek azonnal a választásokig nem lankadó összetűzet kellett volna zúdítaniuk a kormányra, annak lemondását követelve – másfél hónap alatt még az első egyeztetést sem tudták összehozni.

A szavazói génusz pedig készen áll...

Másfél hónapja mondták

2016. október 2-án Jean Asselborn luxemburgi külügyminiszter, aki a magyar menekültpolitikát élesen bírálta – ezért Szijjártó Pétertől meg is kapta a „nihilista” címkét – úgy nyilatkozott a DPA német hírügynökségnek: „a magyarok európaibbnak bizonyultak a kormányuknál”.

Asselborn szerint október 2. nem volt jó nap Orbán Viktor miniszterelnöknek, de nem volt rossz Magyarországnak és az Európai Uniónak, hiszen a többség passzív ellenállásaként értékelhető, hogy a részvételi arány elmaradt az érvényességi küszöbtől. „Remélem, hogy az EU-ban konzekvensen a magyarok többségének oldalán és a magyar kormány politikája ellen foglalunk állást. A magyarok megérdemlik a tiszteletünket.”

Brüsszel elszovjetesedése

– Nándi Mihály tudósítása a helyszínről –

Az elszovjetesedett Brüsszelben mindenhol vörös zászlók lobognak! Zárt sorokban masírozó munkásosztagok sugárzó arccal éneklük a nemzetközi munkásmozgalmi dalokat. Mindenki az osztályharc frontján. A dolgozók röpgyűléseken vitatják meg a nemzetközi helyzetet. Nagy lelkesedést vált ki a nap híre, hogy az állami díjas hegesztőbrigád már háromszáz százalékon teljesít. A műszak végeztével az emberek felöltik lódenkabátjukat, valamint svájci sapkájukat és sietve indulnak a nagygyűlésre.

A Grand Place-t, sőt az egész belvárost teljesen ellepte a tömeg és még mindig érkeznek a dolgozók. Több millióan akarják kifejezni támogatásukat a párt és állami élet vezetői iránt. Azokat, akik a tér helyett a burzsoá imperializmus fennmaradt csökevényei, a kávéházak és az éttermek felé veszik az irányt, kifütyülik és gúnyos megjegyzésekkel (pl. „láncos kutya”, „az imperializmus lakája”, „szabotőr”) illetik. Sokan hibájukra eszmélnek, önkritikát gyakorolnak és csatlakoznak az egybegyűltekhez. Az emberek Marxot, Engelst és Lenint idézik, a munka társadalmasításáról, a szocialista erkölcsiségről és a népgazdasági tervről vitatkoznak. A fokozódó, de fegyelmezett és ünnepélyes hangulatban a dolgozók a világbékével és a Népi Kongóval való szolidaritás jegyében jelvényeket cserélnek egymással.

Most a vörös örök kordonja között begördül a Grand Place-ra az Európai Bizottság elnökének fekete, ZIM típusú limuzinja, a tömeg a munkásosztály méltóságához illő ünneplésbe kezd. Az emelvényre lépő tányérsapkás, arany váll-lapos, lampaszos nadrágot viselő elnököt, akinek zubbonya jobb fazonjáról öt Lenin-rend, a balról pedig hat Európai Unió hőse kitüntetetés függ, szünni nem akaró tapssal köszöntik. Az elnök jobb kezével barátságosan integetve fogadja a dolgozó néposztály üdvözlését. Félórás, spontán ünneplés után az elnök jobbját tányérsapkája simléderéhez emelve tiszteleg, a tömeg pedig vigyázzba merevedik. Felvonják az Európai Unió vörös alapon vörös csillagokat ábrázoló új lobogóját. Miközben a zászló lassan kúszik fel a magasba – s leng, lengeti a szél –, felcsendül az Internacionálé, amelyet minden ajk énekel. A szemek könnyben úsznak.

– Elvtársak! – kezd szónoklatába az elnök. – Végre elszovjetesedtünk. (Hatalmas éljenzés,

taps.) Elszovjetesedtünk, mert most már eldönthetjük, kivel és hogyan éljünk együtt Európában. Elérkezett az idő, amikor elvághatjuk azokat a gyökereket, amelyek valaha naggyá tették burzsoá-imperialista elődeinket és győzelemre segíthetjük a kommunista világforradalmat. Hatalmas munkánkat azonban nem kezdhetjük meg nélkületek, akik homlokotok verejtékével és kérges kezetekkel teremtitek meg mindennapi kenyérünket és a kommunista ifjúság jövőjét. Mit kívántok hát?

– Szovjet Európát! – skandálja lelkesen, ütemesen (fegyelmezetten) a tömeg.

Az elnök hosszú percekig nem folytathatta a beszédét. „Szovjet Európát!” Létezik-e ennél szebb és csodálatosabb eszme? Megindultságtól remegő hangon folytatja:

– Nincs szabad, erős, tekintélyes és tiszteletre méltó Szovjet Európa a nemzetek éltető ereje és a kommunizmus két évszázados bölcsessége nélkül, amely magába olvasztotta a kétezer éves keresztény őskommunizmus tapasztalatát. Ezennel ünnepélyesen bejelentem, hogy az Európai Uniót modern kori birodalommá alakítjuk, hogy a szabad európai nemzetek szövetségének helyére az európai szovjet állam lépjen. (Heves éljenzés, taps.) Üzenjük meg mindenkinek, hogy akkor is helytállunk, ha azok támadnak ránk hátulról, akiket valójában védelmezzünk. Van bátorságunk szembenézni az igazságtalansággal, hiszen az nem ad felmentést a kötelesség teljesítése alól. („Van bátorságunk!” – skandálja a tömeg.) Merjünk európaiak lenni! Merjünk szovjetek lenni! Merjünk lerombolni mindazt, amit felépítettünk, merjünk tervekölcsönt és békekölcsönt jegyezni, merjünk spekulálni és merjünk merni!

„Merjünk merni!” – ezt már önfeledten ismételte a tömeg. Az általános eufória hangulatának, amely az elnököt is magával ragadta, immár nem lehetett gátat vetni. Az európai szovjet örömnepet csupán a barnainges, antantszijas magyar delegátusok randalírozása zavarta meg, de a vörös örök idejekorán elvezették őket.

Gábor Andor: Goethe városában Goethe évében

Természetes, hogy 1932 Németországban a nagy Goethe-év. Az óriás száz évvel ezelőtt hunyta le szemét, amellyel oly sokat látóan tekintett szét a tarka világban, Weimar városában, a Frauenplanon álló „palota” egyik kis szobájában.

– Valóban ebben az ágyban halt meg, uram?

– Igen, ebben az ágyban, itt minden eredeti. Kivételt képez a két padlásszoba, amelyet most a Goethe-mellszobrok múzeumának rendeztek be. Ezt a két szobát csak később rendezték be múzeumnak a költő unokái. Igen, uram, ebben az ágyban halt meg. Valódiak a párnák, a takaró, az éjjeli szekrényen ott áll még a kis orvosságos üveg, látható rajta a régimódi recept is az üveg nyakára erősítve, ahogy az akkoriban szokásos volt. Minden valódi.

Ezt a magyarázatot, sajnos, német nyelven tartják. Bár ugyanezt elmondhatná a gondnok angolul vagy franciául is, mert beszéli ezeket a nyelveket, felkészült a nemzetközi látogatókra. Itt, Weimar városában mindent nemzetközi forgalomra rendeztek be azoknak az idegeneknek, akik majd ideözönlének a Goethe-évben. De nem özönlének.

Azt a kérdést, hogy az ágy valóban Goethe halottas ágya-e, egy iskolás fiú intézte a gondnokhoz, aki az egész osztállyal elzarándokolt ide, talán Apoldából, talán Erfurtból, talán egy még távolabbi városból.

Az iskolás fiúk és lányok szép, rendezett sorokban jönnek, a csoport élén kis háromszög alakú zászlócska lobog, a selymen hímzés, ahogy a rend megkívánja, az iskola jelvényeivel; a zászlót bambusz nyélre erősítették, amely több részből áll, rézveretes, szétszedhető, és tokba lehet tenni. Az iskolás fiúk és lányok vonulnak az utcán, énekelnek vándordalokat és hazafias énekeket, könnyű cipős lábukkal áthaladnak a Goethe-ház szobáin, a tanár úr vagy tanárnő köré csoportosulnak, aki azután az egyes szobákra vonatkozó adatokat felolvassa a katalógusból. Teljes szívből unatkoznak, de fegyelmezetten tűrik, hogy a felolvasás elhangozzék, hiszen végtére is németek, hiszen végtére is Goethe nemzetéhez tartoznak.

Csaknem minden szobában legalább egyszer hallani lehet ezt a szót: „plátói”. Csaknem mindig ebben a formában:

– Kérem, Lehmann néni – ez a tanárnő – plátói volt ez a kapcsolat?

Ez a kérdés azokra a női képmásokra vonatkozik, amelyek csaknem minden szobában ott függnék a falon. Szép asszonyok, Steinné asszony, a Lilly, Euphrosine Bettina és... és ahogy még a többieket hívták, akik „a költő életében nagy szerepet játszottak”, ahogy az a katalógusban olvasható, és ahogy a tanárnő is mondja, s kijelentésének egy Goethe-idézzel ad nagyobb nyomatékot: Goethe csaknem kizárólag Goethe-idézeteket írt. A tanárnő ezt mondja:

– Steinné asszonyt Ő „élete édes álmának, fájdalmai enyhítő italának” nevezte, és láthatóan Steinné asszony házában azt a karosszéket, amelyben Ő gyakran ült, egészen az általatok is ismert, 1789-ben bekövetkezett szakításig.

– A szakításig, tanárnő? – kérdezi egy kis német szüzecke, hosszú copfokkal. (Csaknem minden lányka hosszú hajfonatot visel, ez a német viselet, amely az utolsó években támadt fel újra hamvaiból.)

– Igen, a szakításig – válaszol Lehmanné, a tanárnő.

– Akkor az a kapcsolat nem volt plátói – mondja a kis német szüzecke, a kis polgárlány, aki illedelmes hajfonatai ellenére is megengedi itt-ott, hogy a fiúk megcsiklandozzák, és kiismeri magát a két nem plátói vagy nem plátói kapcsolatban.

– De igen, ez a kapcsolat plátói volt – ismétli meg a tanárnő. – Goethe minden kapcsolata plátói volt...

Szerencsétlenségére a falról egy szép munkásnő rizsporos feje tekint le. Rizspor, paróka, csipkék... nem, mindez nem használ semmit, bizony élő, erős, pirospozsgás arcú, plebejus-proletár munkásnő marad.

– A vele való kapcsolat is plátói volt? – kérdezi egy másik hajfonatos német szűz.

– A vele való is – válaszolja Lehmanné, és elpirul.

(Ez pedig Vulpius, Bertuch úr gyáranak virágkészítő munkásnője, akit Goethe a kastélykertben ismert meg – „láthatták a történelmi padot”.)

– De hiszen ezt elvette feleségül!

Lehmanné még mélyebben elpirul:

– A házasságig plátói volt a kapcsolat. Utána pedig házastársi kapcsolattá vált.

Egy harmadik hajfonatos német szűz szárazon állapítja meg (biztosan az irodalomtörténetből idézi):

– Még a házasság előtt két gyermekkel ajándékozta meg őt. Ez nem plátói, tanárnő.

Lehmanné belebújik a katalógusba, és olvassa: „Most a Juno-szobába lépünk, ez volt a fogadószalon. Itt látható a Lu-do-visit Juno-szobrának egy öntvénye és Heinrich Mayer-től egy sop-ra- por-te: *Pánt amorettek megkorbácsolják...*”

– Mi az, hogy sopraporte, tanárnő?

– Hiszen láthatják, mi az a sopraporte. Ez itt, fent, Heinrich Mayer képe: *Pánt amorettek korbácsolják*, hát ez a sopraporte...

A szüzeckék visszasüllyednek az unalomba. Már nem érdekli őket „a zongora, Streicher remekműve, amelyen Zelter, Schumann Klára és mások először játszották el a költőnek Goethe-szerzeményeiket...” Ennek már semmi köze a plátói vagy nem plátóihoz, ez már a zenetörténetbe tartozik, vagy az ördög tudja, hová: de mindenképpen az unalmas dolgok közé.

Jólesik a történelmi szobák után ismét kijutni az utcára, a Frauenplanra, nem éppen a Goethe-kút miatt, amely ugyancsak történelmi hangon csobog ott, hanem a fagyaltos miatt, aki ott áll kocsijával a történelmi kút előtt, és fagyaltot árul, már öt pfennigért is lehet kapni egy adagot.

– Sorba állni! – mondja Lehmann tanárnő.

Ekkor motorkerékpáron arra robog két náci: az egyik SS és fekete a sapkája, a másik SA és sárga a sapkája. Jobb karjukat magasba lendítik, és odakiáltják a szüzeknek:

– Heil Hitler!

Lehmann tanárnő és a gyerekek ugyancsak a levegőbe emelik a karjukat, és kiáltják:

– Heil Hitler!

Hát, hát igen, a Goethe-év bizony olyan jól sikerült, hogy Hitler-év lett belőle. Csakúgy nyüzsögnek a nemzetiszocialisták a Weimar körüli városokban: valamennyi történelmi város, amelyekben az élősdi burzsoázia egyszerűen az idegenforgalomból tartja fenn magát, a Goethe-szellem nevében, ezt a szellemet azonban igazi németté eszményítették. A sárga egyenruha parádézik ezeken az utcákon. Weimarban a nácik uralkodnak. A katalógusok meg sem említik azt a szegény emléktáblát, amelyet a weimari színházon helyeztek el, és amely azt hirdeti, hogy itt 1919-ben alkotmányt adtak a német nemzetnek. Az emléktábla éppúgy nem létezik, mint maga a Weimari Alkotmány. A nácik léteznek. És dühösek, mert a Goethe-üzlet nem akar fellendülni. Nem jön sem a „gyáva Albion” a maga fontjaival, sem pedig az „ősellenség”, a franciák frankjaikkal, és az elsőosztályú szállodák ásitának az ürességtől. A nemzeti színház, amelyben éppen nemzetgyűlést tartottak – a nemzeti színház, amely ugyanazon a helyen állt, ahol Goethe

történelmi színháza állott, amelyben először vitték színre az *Egmontot*, az *Iphigeniát* és *Tassát* – a nemzeti színház csődbe jutott. Előtte még mindig ott áll Goethe és Schiller ugyanazon a talapzaton, hosszú ferencjósában, amely túl jól áll rajtuk, kezükben babérkoszorúval, amellyel nem tudnak mit kezdeni. De a színház körüli fotóüzletekben csak Hitler-fényképeket árulnak, közöttük van egy olyan is, amelyik csodálatos hasonlatosságot mutat az iker-emlékművel.

A színház kapujából, abból a kapuból, amely az iker-emlékmű mögött nyílik, most Adolf lépdel elő. Nem is lépdel, hanem ott áll a kapunyílásban, a weimari SA gauleiterével ikresítve. A kettős emlékmű a fürtös gondolkodó- és költőfejekkel és mögöttük, ugyanabban a pózban – csak egy kicsit modernebbül – Adolf simára nyalt osztrák pincérfejével, Lehár Ferenc vagy valamelyik másik bécsi operett nagyság ostoba mosolyával, s mellette a gauleiter katonai tarfejével – ember! vigyázz! Itt nem tűnnek meg sem terveket, sem gondolatokat! A gauleiter külseje után ítélve repülő volt a világháborúban, és Goethe és Schiller szellemét ekrazitba csomagolva dobálta le angol, francia vagy lengyel és orosz városokra. A gauleiter illetékes jelenleg Weimarban a proletárok meggyilkolásának dolgában. Nem látod az SA-legények hitleri köszöntésre kinyújtott karja alatt a kerek női karokat, karperecesen, őzbőrkesztyűben, karcsú, gyűrűkkel ékes ujjakat?

Adolf egy percig Goethét játszik, utána mégis odalépdel autójához, amelynek ajtaját szolgálatkész SA-kéz nyitja ki, valamennyi kar üdvözletre lendül, vigyázzba merednek és baaaaalra át! fordítják gondolat nélküli, hű német fejüket a még gondolat nélkülibb, osztrák szállodapincér felé...

„Nem hallottam semmilyen kérdést”

Két hónapja Szájer József (továbbiakban Sz.) – aki saját bevallása szerint Brüsszel és Budapest között vonatozva ütötte össze a laptopján az új magyar alkotmányt, vagyis a jelenleg alkotmányként funkcionáló pártiratot – az Európa Parlamentben a kvótanépszavazással kapcsolatos támadásokra reagálva, a FIDESZ-mundér védelmében hosszadalmas magyar nyelvű felszólalásában végül is arra lyukadt ki, hogy más kormányok is igazán megkérdezhetnék a nép véleményét a betelepítési kvótákról.

Sz. demagóg szóömlenyére Ujhelyi István szocialista képviselő reagált fölösleges teatralitással (hogy milyen erősek az ülésterem mennyezetgerendái), mindenesetre eklatáns példával rámutatva arra, hogy a legkevésbé sem a nép megkérdezéséről, hanem annak – költségvetési milliárdokat felemésztő – arrogáns félrevezetéséről van szó, amennyiben a menedékkérőket terroristának bélyegző, Magyarország minden lakosához eljuttatott propagandakiadványban Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnökének fotója mögé montírozta egy brüsszeli merényletben lerombolt épületet, mintha egyenesen ő lenne a felelős a bűncselekményért.

A levezető elnök megkérdezte Sz-t, kíván-e válaszolni a kérdésre, mire ő (helytelen

angolsággal):

– I didn't hear any question.

Vagyis: – „Nem hallottam semmilyen kérdést”.

Helytelen angolsággal, mert Present Perfect igeidőt kellett volna alkalmaznia. Ilyen hibát az alapfokú nyelvtudással sem bíró egyének vétenek. Egy országunkat Strassbourgban képviselő – tehát a világ nyilvánossága előtt felszólaló – figurának felsőfokú szinten kellene tudnia angolul. Egy ilyen hiba egy egész országot lejárát – hallatán gúnyos sajnálkozással néznek össze az igazi diplomata – különösen egy ilyen magas önbecsülési szintű alak esetében, mint Sz.

Ám a politikai reprezentáció problémája hatalmasan a nyelvi prezentáció fölé magasodik. Egy demokratikus parlament képviselőjének erkölcsi kötelessége választ adni a neki feltett kérdésre, ha esetleg erre – mondjuk felkészületlensége okán – képtelen, akkor a parlamenti etikett szabályai szerint azt kell felelnie az elnöknek: „Nem kívánok válaszolni.”

A demokráciában érvek feszülnek egymásnak a vita során, a totalitárius – például szélsőjobb oldali kommunikációs – gyakorlatban ellenben soha nem a kérdésre reagálnak, hanem a kérdezőt igyekeznek lehetetleníteni. Sz. foghegyről odavetett megjegyzésével az egész világ előtt kihirdette, hogy a magyar kormány olyan politikát folytat, amelynek során semmibe veszi az ellenzékét.

Propaganda és pénzügyi valóság

Tudnivaló, hogy „Magyarország jobban teljesít”, továbbá a „reformok működnek”, tudnivaló ez óriásplakátokról és méregdrága – matt fóliával fedett – brosúrákból, amelyeket minden állampolgárhoz eljuttatnak, és amelyekről boldog arcok mosolyognak rájuk, mintegy jókedvre derítve őket is. Ezek a kiadványok, óriás- és törpeméretűek egyaránt a szemétkosárban kötnek ki. Utóbbiakat az állampolgár maga helyezi el abban, előbbieket a plakátragasztó cégek munkatársai.

Tudnivaló, ha valaki el akarja kerülni a tömeget a hipermarketekben, az hó végén menjen vásárolni. Jobban teljesítő országunkban az emberek ugyanis hónapról-hónapra élnek. És ezt (ki tudja miért, talán mert mindig is így volt, vagy ki emlékszik már arra, hogy máshogy lett volna, az pedig egyenesen elképzelhetetlen, hogy valaha is ne így legyen) voltaképpen már természetesnek is veszik, mint a fáradtság és kiábrándultság véste barázdákat az arcokon, mint a tavaszi esőt, mint az óriásplakát-propagandát, a javulás ígéretét, amely bizonyára már elkezdődött valahol messze, némelyeknek már jobbra is fordult a sorsa – habár még nem az enyém vagy a szomszédomé – de türelem, majd minket is elér ez a hullám, amely, hogy is szokta mondani a miniszter (olyan okos szemüvege van), igen, megvan, hogy a beruházások növekedése tovább fokozódik.

Tudnivaló, hogy a magyar beruházások nem csak azért zuhannak, mert az – „erős”, „sikeres” – állam idén kevesebb Európai Uniósi forrást tud saját fejlesztéseire fordítani. Bár az év elején már úgy tűnt, hogy a magánberuházások Orbán-kormányok alatti lejtmenete véget ért, a második negyedév részletes statisztikai elemzése a magánszektor beruházásainak nem egyszerűen a stagnálását, de annak további csökkenését mutatta.

Tudnivaló, hogy Magyarország 2004-ben az Európai Unióba belépő államok éllovasa volt – most már csak a sereghajtója. Ahhoz, hogy egyáltalán Szlovákiához vagy a balti államokhoz felzárkózhassunk, a jelenlegi 10 % körüli beruházási rátának legalább évi 30 %-ra kellene felszökkennie, ami a jelenlegi totalitárius kormányzat piacgyilkos, működő tőkét taszító gazdaságpolitikája mellett lehetetlen.

Tudnivaló (ha tetszik: „tudta ön azt”), hogy egy ország sikerének a kulcsa a gazdasági növekedésben és nem az ügyes propagandában keresendő?

Lukáts János: Ördöggörcs

– *A százéves Karinthy piramis* –

Huszonkét év munkája fekszik a majd' hétszáz oldalas könyvben, amely „Karinthyának”, a XX. századi magyar irodalomtörténet e különös „tájegységének”, jelenség-sorozatának kíván emléket állítani. Nem, ez így nem pontos! A Karinthy család tündöklései, fénytörései és szivárványlásai a magyar irodalom, pszichiátia, vízilabdázás és színházcsinálás terén. Ez a megközelítés már valamivel jobb, bár ugyanolyan kockázatos, mint maga az egész vállalkozás.

Aki nem ismeri kellőképpen Karinthy Frigyes, Karinthy Gábor, Karinthy Ferenc (alias: Cini), továbbá Devecseri Gábor, Örkény István, Benedek Marcell, Benedek István írásait, az jobban teszi, ha bevezetőül tanulmányozza mindezeket az életműveket, mert az *Ördöggörcs* evidensnek tételezi mindezek ismeretét, bár legföljebb, ha utalást tartalmaz mindezekre. De miért is vetne rájuk egy-egy mellékmondatnál többet, hiszen nem irodalomelméletet vagy kritikátörténetet tart kezében az olvasó, hanem valami (nem) egészen mást!

A Karinthy család három nemzedékének részletes történetét kutatja fel, fűzi egymásba, ütközteti a család egyetlen, Magyarországon élő, felnőtt férfitagja, Karinthy Márton – szóval teszi mindazt, amit az egymást váltó nemzedékek is tettek egymással. Valójában egy „titkot” keres K.M., annak a küzdelemnek a lelki-tudati mozgatóit, amely a család tagjait támogatta és meggátolta, emelte és fékezte a kiemelkedésben és az önmegevalósulásban. A „nagy ember kis fia” jól ismert jelenség az alkotáslélektanban, a pszichiátriában, de még inkább a művelődéstörténet pletykarovatában. A Karinthy család (és holdudvara) története igen gazdag dokumentumanyaggal

és „mondakinccsel” rendelkezett eddig is, K.M. most számos új elemmel egészíti ki ezt a gazdag kínálatot – nem elsősorban a szórakoztatás, vagy mítosz(tovább)gyártás szándékával. Valójában persze nem egyetlen család három nemzedékének alaposan föltérképezett tagjairól esik szó e hétszáz oldalon, hiszen már a XIX. század 60-as éveitől kezdve hírt kapunk az elődökről, akiknek akkor még fogalmuk sem volt róla, hogy miféle meglepetéseket és konfliktusokat fognak „összehozni” génjeik egyesítésével. Tanúi lehetünk továbbá egy közép-európai család társadalmi metamorfózisának, földrajzi helyváltoztatásának, amelyet hol menekülésként, hol győzelmes újrakezdésként élhet meg – akár az utód-családtag, akár a kortárs olvasó.

Karinthy Frigyes irodalmi népszerűsége szinte egyedülálló volt a XX. század 20-30-as éveiben. Műveinek sajátos hangvétele, humora, harsánysága, sajátos filozófiája széles és tartós olvasótábort alakított ki Karinthy körül. Ennél is nagyobb volt azonban az a népszerűség, amelyet személyisége szerzett az írónak, játékos szelleme, a nyilvánosság előtt folyó családi élete és alkotó munkája. Ez az időnként kellemes, máskor nehezen elviselhető teher ólomsúlyként nehezedett nemcsak saját magára, hanem környezetére, fiaira is. Olyan súllyal, amelyet egyszerre „elvárt” az utódoktól, segítette őket érvényesülésükben, és gátolta egyéniségük kibontakozását.

A két ismert(ebb) Karinthy figura: Frigyes és kisebbik fia, Ferenc. Talányosabb és titkait holtáig őrző utód és alkotó volt azonban Karinthy Gábor (Gabi), az író unoka jó érzékkel az ő alakját helyezi írása középpontjába, miközben a családi rejtélyt igyekszik megfejteni.

A lenyűgöző (néhánykor már bénító) méretű mű minden (fő- és lehetséges mellék-) szereplő sorsát fölgombolyítja, idéz és felidéz, vallat, megszólaltat, ütköztet, ami persze helyénvaló dolog egy ilyen nagyszabású összegezési kísérletnél. Az már viszont a szerkesztő leleménye, hogy tudja-e (akarja-e) s hogyan megkurtítani, a lényegre szűkíteni az összekeresett dokumentumokat. Ebben az ügyben az alázatos író-utód bizony gyakran a sokat markolás hibájába esik, s abból nem is igyekezik kilábalni.

(Nem az utókor nyeglesége, ha azt javaslom, említessenek keresztnevükön a Karinthy család tagjai, K.M. is így emlegeti őket!). Frici (dráma-, novella- és humoreszk-) írónak tartotta magát elsősorban, többször biztatta Gabi fiát: nyugodtan írjon verset, hiszen egyedül ő a költő a családban (Gabi!). Gabi fiatalkori költészete (15 és 30 éves kora között) a legnagyobb magyar és külföldi kortársak közé illeszkedik, Ady, Tóth Árpád, sőt József Attila illetve Rilke méltó társa. Diákkori folyóiratukba (*Hangszóró*) maga Babits is küld írást, Kosztolányi Ádám, Örkény, Somlyó György az állandó munkatársak. Gabi költészetében fejlődést alig tapasztalunk, kamasz költőként teljes fegyverzetben alkot: igényesen, keveset. Az igényesség megmarad később is, a kevés idővel alkalmi megszólalásokra szűkül. Gabin kezdetben narcisztikus belső érzékenység és külső kapcsolatgyengülés hatalmasodik el, majd mániás, depressziós cselekvésképtelenség, végül a skizofrénia egy közepesen erős formája. Betegsége pontos leírása bizonyosan ugyanúgy reménytelen, mint bármely más depressziós, skizofrénias betegé. Frici halálakor Gabi ott tartózkodott apja környezetében, a biztonságos, súlyos kezét azonban sohasem tudta elereszteni, és hiányolta egész életében. Ugyanakkor – már felnőttként (ha ugyan felnőtt valaha is!) – gyakran tagadta Frici zseniségét, apját jól író átlagembernek tartotta. (Vagy legalább is ezt állította róla!) Hogy ki a zseni, ki az örült, nos, e fogalmak tisztázására még megközelítő kísérlet sem történik, pedig pszichiáterek, írástudók (és farizeusok) éjszakákat beszélnek-emlékeznek-ítélkeznek végig, azon kívül orvostudori tevékenységük napról-napra fölteszi nekik ezt a kérdést. (Talán éppen, mert érzik a válasz bonyolultságát-hiábavalóságát?) Gabi tehát elismeri apja tehetségét, de tagadja

zsenialitását. A levelet, amelyet Frici Stockholmból, agyműtétje után, a betegágyából írt neki, élete legfontosabb ereklyéjeként őrzi (és veszíti el). Éveken át mániás félelemmel retteg az ördög (bocsánat: Ördög) megjelenésétől, a szövetségét rákényszerítő rém barátságától. Az ördög meg is jelenik, a szövetség meg is kötöttek, ettől fogva huszonkét éven át ez a nap Gabi számára az évkezdete ideje. Hol badacsonyi házigazdája alakját hordozza a rém, hol Benedek Istvánt érzi az Ördög küldöttjének – állítja K.M., Gabi unokaöccse, aki az Ördög létét sem megerősíteni, sem tagadni nem kívánja.

Gabi – ezt a jól értesült közvélemény is tudta – Benedek István pszichiáter „magán bolondokházában” töltötte élete második felét, az Intapusztán működő intézmény életét a doktor *Aranyketrec* címen örökítette meg, Gabit „a költő” néven szerepeltette könyvében. Gabi önmagát „fájdalomherceg” néven nevezi, e Hölderlinre emlékeztető megjelölés tökéletesen illett rá. Cselekvésképtelensége és háttérjelenléte közben Gabi megrendítően mély és értékes költői életművet teremtett, mire azonban a versek kötetnyire szaporodtak, sőt kötetté váltak, Gabinak már alig volt kapcsolata a világgal.

Mindeközben a harsány és zajos nagyvilágban is élt egy Karinthy, akinek a népszerűsége apjáéval vetekedett, „társas és magánbalhéi” még az apjától örökölteket is fölülmúlták, a szárazföldről az uszodavízbe is átvándoroltak, és legendaként lebegtek az atlétatermetű Cini fölött és után. Cini (mert hiszen családtagnak és idegennek egyaránt Cini volt ő, az egyetlen Illyés Gyula emlegette Ferenc néven) pedig ugyancsak apja nyomdokaiba hágott, írt regényt, drámát, novellát – sokat és jót. Hogy ebben a tevékenységében apja zsenije zavarná (bocsánat: zseníroznál), ennek semmi nyoma. Másban persze igen, a szeretetre vágyó, az életet habzsoló, a harsányságot unásig hajszoló szellemi nehézfiú volt ő, nem könnyítve meg, bár kétségkívül szórakoztatóvá téve a saját maga és környezete életét. Frici híre-neve kétségkívül egyszerűbbé tette Cini számára az indulást és a beérkezést, Cini élt is ezzel a lehetőséggel, nem is volt hajlandó soha kiadni a kezéből. Aztán, már apja éveit elérvén-meghaladván, tett valami olyasfajta észrevételt (keresse meg a pontos idézetet, aki óhajtja): nekem több sikeres könyvem volt, mégis ő a zseniálisabb. Bizonyosan nem pillanatnyi kedélyállapot vagy megvilágosodás tette vele e vallomást, hanem az évtizedes töprengés és az önismeret.

Karinthy Márton (Marcsi), az unoka, már tárgyilagosabban tudja és akarja szemlélni Fricit, a nagyapát (akinek mégiscsak a nevét hordozza), de virulens idegességgel és türelmetlenséggel éli át, hogy ő a befutott és befolyásos író (Cini) fia. Marcinak részben szerencséje van, részben nincs. (Mert mi hát a szerencse? Ugyanúgy nem tudjuk, csak beszélünk róla, akár a zseniről, az örültről!) Nem írt humoreszket sem regényt (leszámítva ezt a hétszáz oldalt, amelyet a kezünkben tartunk), de még drámát és verset sem. A színház másképp ejtette rabul őt – dramaturg, rendező, majd színi direktor lett belőle. Csak hát Cini óvó-feddő, óriási tenyere sokat egyengetett ezen a rögös és aláaknázott úton, Marci ezt legalább annyira nehezen viselte, mint amennyire természetesnek vette.

A Karinthyak a XX. század folyamán „elárasztották” Európát, Norvégiától Franciaországig, ahol a család tagjai a maguk emberségéből (Karinthyságából) szereztek megbecsülést a névnek, rájuk nem, vagy csak alig vetődött Frici hajdani fénye.

Mindezek a dolgok azért nagyjából köztudottak az irodalmat és az irodalmi életet figyelemmel kísérők előtt, Frici is, Cini is szívesen meg-megírta cseperedő csemetéjét, szerzett neki hírnevet (ami aztán rá is ragadt bogáncsként a felnövekvőre).

Érdekes (?), tanulságos (?), elgondolkoztató (?) az a kapcsolat, amely a Karinthy családot a zsidósághoz fűzi. Kérdezhetnénk, szükséges-e foglalkozni ezzel a körülménnyel, ha maga K.M. nem tartaná fontosnak, hogy ugyanolyan súllyal és figyelemmel elemezze a családi „örökségnek” ezt a részét. Olvassuk el és lássuk be: van mit! Alapos munkával, kitartóan jár utána a családi gyökereknek az utód (aki az elődöknek déd- sőt ükunokája), föl is derítette az érintett matrikulákat, beszerezte a keresztlevél másolatokat, stb. De miért neki kellett mindezt elvégezni? Miért nem tette meg Frici, a lexikonírói babérokra törő, a rendszerszervező képességét rendszertelenségével leplező, nagy organizátor? A válasz? Nemcsak a Karinthy családra vonatkoztatható, és nemcsak az egyes személyek-nemzedékek nagyvonalú rendtelenségének a számlájára írható.

A Trianon előtt született és felnövő nemzedékek hittek az egységes és mindenki számára egyformán otthont adó Magyarországon. Hittek abban a „kohóban”, abban a felszívó erőben, amely a Magyarországon élő sváb, tót, zsidó családokból a közös nyelv, a közös kultúra és a közös sors erejével közös nemzetet is képes formálni. Annyira hittek benne, hogy érdemesnek tartották fölvaltani nyelvüket, nemzetiségüket, vallásukat, nevüket, érdemes volt betagozódniuk a magyarságba, érdemes volt részesévé lenni az Osztrák-Magyar Monarchia legnagyobb országának. A folyamat a XIX. század egész idején tartott, 1867 után fölerősödött, amit a létrejövő magyar polgárság fényesen bizonyít, e társadalmi réteg tagjai között voltak legnagyobb számmal német, szlovák, horvát és zsidó eredetűek. A beilleszkedni akarást nem a hatalmi kényszer, nem a kirekesztés réme tette fontossá számukra, hanem éppen az együvé tartozás igénylése. A magyar szellemi élet, a sajtó, a könyvkiadás, a színházi élet föllendülése mind ennek a folyamatnak a jogosultságát és ígéretes voltát igazolja.

Ez a folyamat az első világháború után megszakadt, az ország darabjaira esett szét, befogadó ereje, felszívó képessége (az a bizonyos „kohó”) megszűnt. Egy háborút veszített, nemzetközi tekintélyét veszített, szegénységbe süllyedt országhoz „nem volt érdemes” tartozni. A beilleszkedés, a magyarrá válás folyamata lelassult, stagnált, sőt bizonyos rétegeknél, bizonyos elemeiben a visszajára fordult. Ezt a történelmi, lélektani változást minden magyarországi család megérezte, a magyarok, a régebben vagy újabban beilleszkedettek egyaránt. A zsidó (német, szlovák) öntudat megmarad, fölerősödik, még ha ez a folyamat nem is föltétlenül tudatos. Például az összetartás, egymás keresése formájában. Zsidó zsidóval barátkozik és házasodik – állapítja meg később Márton, amikor számon kéri Franciaországba szakadt unokatestvérétől, miért nem erősebb benne a zsidó azonosságtudat. Az ifjú Karinthi (ők így írják!) a vállát vonogatja, arról a beilleszkedésről beszél, amely a háborúban győztes, sikeres és gazdag Franciaországban természetes, és ahol a „kohó” máig működik. Márton nem érti, s ha érti, nem fogadja el ezt az érvelést.

Pedig Karinthyék társaságát már az 1930-as években döntő többségében zsidó családok alkották, ha végigolvassuk a szereplők listáját, alig akad kivétel. S ha mégis akad, Márton maga az, aki hozzáteszi: XY – keresztény. A beilleszkedést még komolyan gondoló (s a maga személyében ezt végigvinni akaró) Frici mellett (fölött?) ott él Bóhm Aranka, a maga lehenyerlő, hisztériás uralkodni vágyásával, évtizedeken át folytatott nagypolgári pénzszerzésével, kávéházi flörtjeivel, stb. A pontosan meghúzott szellemi-irodalmi érdeklődési és érdekkörön kívül marad a teljes magyar népi irodalom, a hétszáz oldalas könyv egyetlen egyszer említi Németh László vagy Szabó Lőrinc nevét, talán ha kétszer Móricz Zsigmond vagy Illyés Gyula nevét, akikkel pedig Karinthy íróként-emberként egyaránt tartott kapcsolatot. Kosztolányi is inkább múlt időben szerepel, bár

fiát tartós barátság fűzi Gabihoz. A zsidó azonosság létét-nemlétét kárhózzátóan emlegeti föl a könyv szerzője Benedek Istvánnal szemben, aki erdélyi-magyar nagyapja (Benedek Elek) szellemi örökségét hangoztatja nagyanyja zsidóságával szemben. Az olvasónak eszébe nem jutna a zsidó azonosságtudatot ilyen összetartó erővé kumulálni, ha ezt maga K.M. nem tenné. Természetesen tudomásul veendő az érintettek döntése, lehet, hogy ez nem teljesen egyezik Karinthy Frigyesével, aki talán tudott-remélt valamit, amikor elrejtette-elbagatellizálta származásának forrásait.

Frici nem élte meg a vészkorszakot, Cini a maga vagányságával úgy vészelte át, hogy irodalmi aranybányaként használta évtizedeken át, Gabi viszont, aki (édesanyja révén) hibátlan iratok birtokosa volt, inzultus és elzáratás szenvedő alanya lett. Bóhm Aranka az életével fizetett, amiért visszajött Amerikából.

1945 után nem volt kétséges, hogy a Karinthy család és barátai útja merrefelé vezet. A felszabadulás érzése, amelyet ők hitelesen élhettek át, logikusan vezette Cinit is, Devecseri Gábort is, amiként másokat is, az újjászerveződő hatalom karjaiba vagy közelébe. Létbiztonságot, karriert, társadalmi-művészeti elismerést egyaránt jelentettek számukra az 1950-es évek, bár a pártfegyelemben (de még az Írószövetségbe is!) a betagozódás nem ment simán. Amíg 1945 előtt „budai zsidógyerekek” voltak, 1945 után „budai úrifüük” lettek, ami bizonyos szempontból ugyanazt jelentette: gyanút, zavart, bizalmatlanságot velük szemben.

Cini él a lehetőséggel, ír prózát és drámát, novellát és egyfelvonásost, köztük a magyar drámatörténetnek olyan remekeit, mint a *Dunakanyar* vagy a *Bösendorfer* (az *Ördögörcs* cím szerint egyiket sem említi), a *Szellemidézés* a család drámája, valójában a Karinthy mítosz újjáélesztése. Aztán megírja az *Epepét*, ez a gyermekkori abszurd ötletre épülő regény az egyik leghitelesebb kísérlet lesz az 1950-es évek társadalmi-szellemi zavarainak a tisztázására. Már persze Cini módra végrehajtott kísérlet, a nyelvet, kifejezőkészséget vesztett ember hányódása az idegen és felfordult világban.

Elgondolkoztató jelenség (talán több stílusfordulatnál), hogy K.M. soha nem nevezi Cinit, sem a családját a szocializmus hívének, írójának, de igen a „késő Kádár-i konszolidáció” dédelgetett kedvencének. Valójában furcsa is volna a Karinthyakat bármiféle kapcsolatba hozni a munkás-paraszt hatalommal, a téveszesítéssel, a regionális iparfejlesztési politikával, vagy a szocializmus más sine qua non-jával. Cini viszont remekül beleilleszkedett az 1960-70-es évek langymeleg világába, harsány haversága előtt rettegett hivatalnokok ajtóit nyíltak meg, nem beszélve a határokról. Marci megfogalmazásában: „Cini a sikerbe menekült”. (Ostobák az emberek, a többiek vajon miért nem menekültek a sikerbe?)

Marcit süvölvény korában maga Major Tamás avatja be a színház rejtelseibe, de hiszen korábbi dramaturgja fiáról van szó. Tizenöt éves (!), amikor Kazimir Károly segédrendezői megbízást kínál neki. Érettségi előtt áll (1967), amikor útlevelét apja-anya „elintézi”, majd maga Aczél elvtárs hagyja helyben. Hogy ne legyen okvetetlenkedés, a katonakönyvét eltüntetik, honvédelmi adóját „elfelejtik”. A főiskolára zökkenőmentesen vonul be. Csak csóválja a fejét a kortárs (Karinthy Márton kortársa), aki 46 éves korában kapott először nyugati útlevelet (1986-ban), aki érettségi után éveken keresztül segédmunkásként dolgozott valamilyen ipari elfekvő üzemben, ha később vinni akarta bármire az életben, a katonaságnál pedig..., de hagyjuk. Nem ezen csóválja a fejét a kortárs! Hanem azon, hogy K.M. kijelenti és talán még el is hiszi: „Nem tartoztam semmiféle klikkhez”.

Gabi Intapusztáról a Sashegy oldalában fekvő villába kerül, a panoráma kitárul, a világ azonban bezárul körülötte. A villa (saját háza!) kertjébe soha nem lépett ki, apjával vívott képzelt és az Ördöggel valóságos csatákat, miközben egyedül maradt a világon, amely egyre inkább saját magából, fantazmagóriáiból és hallucinációiból állt. Hat héttel hatvanadik születésnapja előtt halt meg, a rossz emlékü, ördögi szerződés 22. évfordulóján. Marci fiktív naplót tulajdonít nagybátyjának, kevés a hiteles ebben a naplóban. A végtelen pszichiátriai interjúk kivonatolt és irodalmiasított(nak mondott) átirata. Gabi hálóruhájáról többet tudunk meg benne, mint verseiről. Pedig Karinthy Gábor költő volt. Apja sírjába temették.

Idővel Cini is megöregedett, ez az elnyűhetetlen tréfamester, a vízilabdázó óriás, a női szívekből és a konyakos pohárból valódi ihletet merítő, örök realista (még ha szocialista realista csak egy szezonnra vált is belőle, amikor a *Kőműveseket* „elkövette”) 1992. február végén halt meg, fia szerint nem találta volna helyét a rendszerváltozás utáni Magyarországon. Meglehet! Ahhoz már korábban sok mindent el kellett volna hagyni, amihez Cini görcsösen (vagy rutinosan) ragaszkodott, amihez félelemből-kényelemből nem nyúlt (vagy ha igen, olyan lett, mint a *Budapesti ősze*, Cini ősze, kínos visszalépés az *Epepé*hez képest). A továbblépést K.M. se tette meg, az „egyik klikkhez sem tartozó” segédrendezőből színi direktorrá avanszált utód huszonkét év megfeszített munka után csak gyalázkodó szavakat talál a rendszerváltozás utáni Magyarországra és annak szellemi gyökereire (ügyesen, interjúalanyai szájába adva a „hőzöngést”, az „ellenforradalmárt”, a késő kádári konszolidáció e stílár és ideológiai remekléseit, maga pedig kihasználja a lehetőséget az új Nemzeti Színház becsmérése). Csak a Fradi a kivétel, arra Karinthy Márton sem mert egy rossz szót szólni, talán tart Cini szellemtenyerétől?

Nagy szellemi kaland, szépséges és keserves út a Karinthy család XX. századi sorsát megtapasztalni, társul szegődni jó és rossz napjaikhoz. Nem Gabi volt a család főszereplője, még ha tehetsége semmivel sem marad apja és öccse (Cinit mindig bátyjának nevezte!) talentuma (s ha volt: zsenije!) mögött. Mégis Karinthy Gábor sorsán át lehetünk leginkább részesei egy nagy személyiség kisugárzásának, a sugarak áldásos és pusztító hatásának. Annak a légkörnek, amelyben családnak és rokonnak, ismerősnek és élősdinek lenni egyszerre jó és nehéz, s amelyben a szerepek olyan könnyen és olyan makacsul fölcserélhetők. (*Karinthy Márton: Ördöggörcs. Bp. 2003, Ulpinus k.*)

Déliab

Ady Endre: Valaki útravált belőlünk

Unatkozók s halálra-untak,
Bolondosan furcsák vagyunk,

Fájdalmasak és búcsuzók
S milyen furcsán nézzük magunkat
S milyen furcsán néznek most minket.
Csalódás-kő ránk nem zuhant
S mégis sújtódottan, szédülten,
Sustorgó ázott-fák a tűzben,
Panasszal égünk, lángtalan.

Mint elárvult pipere-asztal,
Mint falnak fordított tükör,
Olyan a lelkünk, kér, marasztal
Valakit, ki már nincs velünk,
Ki után ájult búval nézünk.
Egy régi, kényes, édes dámát,
Kegyetlen szépet siratunk,
Bennünk sarjadtat: asszony-részünk.
Valakit, kiért hiúk voltunk,
Apródok s cifra dalnokok
S kit udvarunkban udvaroltunk.

Ingunk s mint rossz tornyok, bedőlünk,
Nagy termeink üresen kongnak,
Kölykösen úszók szemeink:
Valaki útravált belőlünk
S nem veszi észre senki más,
Milyen magános férfi-porta
Lett a szemünk, lett a szivünk,
Szemünknek és szivünknek sorsa,
Mert asszony-részünk elhagyott.

Nem tudjuk szeretni magunkat
És nem hisszük el, hogy szeretnek,
Ákombákomos szépeket
Idegen, váró embereknek
A régi tussal nem írunk,
Mert mi csak magunknak bókoltunk,
Asszony-énünkért, szertelen,
Érte voltunk jók, ha jók voltunkd
És kacérok és hűtlenek
És most sírva megözvegyedtünk.

Ezer óh, jaj, baj, ejnye, nyüg
Siránkozik pityergő szánkon
S omladozó, árva szivünk
Ezer fájást talál, hogy fájjon

S ezeregy fájás fáj nekünk.
Kopott az arcunk, kopott minden,
Kopott a világ s a szívünk
S minden világ a szemeinkben:
Mi hírért, sikerért szalasszon,
Ösztönzőnk, igazi valónk,
Kiszakadt belőlünk, az asszony.

Ady Endre: A menekülő lovas

Sóbálványa lettem
Hazám dúlásának,
Szeretett jószágim,
Csűreim, táraim
Bús pusztulásának.

Nagy rámszakadásnak,
A hirtelen vésznek,
Futó, riadt uton
Könnyben megforduló
Visszatekintésnek.

Add, óh, Uramisten,
Hogy némán bolyongjak,
Ajkamat szorító
Dühvel, háborusan
Átkokat ne mondjak.

Adjad, én galambom,
Akit most találtam,
Hogy leljek feledést
Két szép, meleg karod
Jó karolásában.

Adjad, pocsék élet,
Hogy ne legyek dőre,
Kocogjon a lovam

Boros, csárdás uton
Vidáman előre.

Add, én gonosz sorsom,
Futván fütyörésszek
S nagy erdők aljain,
Bujtató lápokon
Hogy vissza ne nézzek.

Lukáts János: Dodó bohóc karácsonya

Dodó bohócot már régen nem hívták Dodónak, és bohócnak is már csak az öreg cirkuszi emberek tartották. Mostanában úgy hívták újra, ahogy hatvan és egynéhány évvel ezelőtt megkeresztelte a külső-rákosmezei pap: Csűri Jóskának.

Pedig a Dodó név végigkísérte az életét. Dodó volt, amikor a kötélén táncolt, és a kalapja után kapdosott, Dodó volt, amikor harmonikázott a kupolában, és Dodó volt, amikor csókot kapott Lucától, a nőtény berber oroszántól. Aztán jött egy fiatal igazgató, új tervekkel és új emberekkel, és első dolga volt, hogy Dodót behívatta az irodájába: – Menjen nyugdíjba, Józsikám! – szolt, és a vállára veregetett.

Dodó szerencsét próbált a Hegyaljai Cirkusznál, de ott volt bohóc, kettő is, ellátogatott az Üllői Kiscirkuszba, ott viszont nem volt kupola, berber oroszánnak pedig a hírét se hallották. Tevével viszont Dodónak nem volt kedve csókolózni.

Kiköltözött hát Dodó a százszor áldott és százszor elátkozott cirkuszkocsiból, hazament abba a kis földszintes, kertes házacskába, amelyik még a mamától maradt rá. A ház ott állt, nem messze a cirkusz mögött, de úgy nyíltak az ablakai, hogy Dodó még csak rá se látott a nyolcszögletű, hatalmas sátorra. Dodó maga se tudta, mit is csináljon a háza körül. Ha meguntta magát a házban, kibaktatott a kertbe, ha eleredt az eső, vagy túl melegen sütött a nap, visszahúzódott a ház egyetlen szobájába. Ha a faliórában elakadt a kakukk, Dodó kakukkolt helyette, hogy az utcán is hallják a pontos időt. Ha pedig szél fújta a kertben az egyetlen barackfa ágait, Dodó kalappal a kezében helyezkedett a fa alá, és elkapdosta a lehulló gyümölcsöt. Aztán sorba rakta őket az ablakba, de megenni már nemigen volt kedve, ott fonnyadtak a barackok az ablakában.

Egyik nap váratlanul megszólalt a csengő a kertkapun. Dodó éppen reggelit készített magának, egy egész főtt tojást. Kipillantott az ajtón, és Arabellát látta a kapuja előtt téblábolni.

– Arabella! – kiáltotta a hajdanzép cirkuszművésznő felé, és gyorsan kaput nyitott.

– Én már régen Teriké vagyok! – mosolygott szomorúan Arabella. Aztán letette kezéből a

kalitkát, amit idáig hurcolt, és leemelte róla a kendőt. Vedlett, öreg papagáj gubbasztott a kalitkában, de amint meglátta az egykori bohócot, elrikkantotta magát: – Szerrvusz, Dodó!

Arabellának könny futott a szemébe: – Napok óta nem beszélt. És nem csinál mutatványt. Unja a cirkuszt. Az igazgató azt mondta, adjuk el a baromfiárusnak...

Dodó mindent értett: – A papagáj nálam marad – Arabella hálásan nézett Dodóra, és visszabotorkált a cirkuszba.

– Együtt maradunk, pajtás! – szólt a kivénhedt bohóc a vedlett papagájnak. – Itt maradhatsz, de becsüld meg magad, mert eladlak a madárkereskedőnek! – aztán gondolt egyet Dodó: – Tudod, mit? Legyen a te neved is Dodó, akkor jobban megértjük egymást. – Dodó papagáj beleegyezett, s hogy az új gazdája lássa, nem haragszik, jóízűen csipegetni kezdte a reggelire készült, egyetlen főtt tojást.

Délután beszélgettek egymással.

– Szervusz, Dodó! – sóhajtotta a bohóc a papagájnak.

– Szerrvusz, Dodó! – rikkantotta vissza a papagáj.

Néhány nap múlva, egy reggel megint megszólalt a csengő a kertkapun. Dodó éppen reggelit készített, Dodó papagájnak egy egész főtt tojást, magának egy egész főtt kolbászt. Kipillantott az ajtón, és Herkulest látta a kapu előtt téblábolni.

– Herkules! – kiáltotta a hajdanerős, szívtipró állatidomár felé, és gyorsan kaput nyitott.

– Én már régen Jenő vagyok! – mosolygott szomorkásán Herkules. Aztán letette az öléből a fonott kosarat, amit idáig hurcolt, és kinyitotta a fedelét. Fájós lábú, öreg uszkárkutya gubbasztott a kosárban, de amint meglátta az egykori bohócot, elvakkantotta magát, mintha azt mondaná: – Szervusz, Dodó!

Herkulesnek könny futott a szemébe: – Ráléptem a lábára mutatvány közben, az állatorvos azt mondta, sose lesz a régi, bukfacezni, tányérozni nem fog tudni. Az igazgató meg csak annyit mondott: – A cirkusz nem állatkórház...

Dodó mindent értett: – A kutya nálam marad – Herkules hálásan nézett Dodóra, és visszabotorkált a cirkuszba.

– Itt maradsz nálunk, pajtás! - biztatta az öreg bohóc a háromlábú kutyát. – Persze, csak ha Dodó papagáj is úgy gondolja. – A papagáj éppen végzett a reggelivel, a főtt tojás utolsó darabkáit csipegette föl, a kutyára sandított és elrikkantotta magát: – Szerrvusz, Dodó!

– Hát akkor te is Dodó leszel! – a bohóc bólintott a fejével a papagáj javaslatára. A kutya hamar beleegyezett, hogy ezután Dodó legyen az ő neve is, beleegyezése jeléül az asztalhoz sántikált, és az egyetlen szál főtt kolbászt szép módszeresen fölfalta. Dodó bohóc ölbe ejtett kézzel szemlélte háza népének örvendetes gyarapodását, és sóhajtott, látván, ezután újfajta reggelit kell kieszelnie.

– Jó reggelt, Dodók! – szólt ettől kezdve reggel az ébresztés.

– Szerrvusz, Dodó! – felelt a papagáj, a kutya pedig vakkantott hozzá.

Dodó ettől kezdve reggelire baracklevárt tálalt magának, a barack ott termett a kertben, de

se a papagáj nem ette, se a kutya nem kért belőle.

Dodó és a Dodók hamarosan látványosság lettek az utcában. Amikor Dodó sétára indult, vállára ültette a madarat, a kutyát pedig a hóna alá kapta. De volt olyan délután is, amikor Dodó kutya ült a bohóc vállán, a vedlett papagáj pedig nagy kényelmesen a nyomában lépegetett. Esze ágában se volt a papagájnak elrepülni, vagy az uszkárnak futkározni. Az utcabeliek azért időnként a papagáj csőrébe tettek egy-egy fényes pénzdarabot, amit aztán a Dodó madár a Dodó bohóc kabátzsebébe csúsztatott. Ahogy a cirkuszban tanulta...

Dodó kutya viszont kieszelte, miként vegye le a fejről az apró, kockás kalapot, ha járókelő közeledik, és hogyan tartsa a szájában, hogy az aprópénz ki ne essen belőle. De erre a mutatványra csak vasárnap délelőtt került néha sor, ha szép idő járta, és ha Dodó bohócnak jó kedve volt.

A tél nem volt barátja a Dodóknak, a bohóc napokig nem engedte ki jószágait a hideg utcára, a ködös kertbe. A papagáj egész nap a szekrény sarkán gubbasztott, a kutya a karszékben melengette fájós lábát. Odakint mindent beborított a hó.

Karácsony reggelre kisütött a nap. Dodó vidám rikkantással terelte kifelé állatait a kopasz barackfa alá. A madár berzenkedve rendezte tollruháját, a kutya pedig csodálkozva csóválta a fejét, hogy szájából kis leheletfelhők szállnak kifelé. Dodó egy marék havat fogott, meg még egyet, és hópapagájt épített a barackfa alsó ágára. Dodó madár bizalmatlanul nézegette a hideg művet, de a kutya hangos ugatásba kezdett, úgy tetszett neki a hómadár. Dodó piros-tarka szövetdarabba burkolta a szobrot, a csőrét pedig egy fényes kiskanálból formázta meg. Dodó papagáj végül elfogadta madártársának, és a hó-Dodó vállára repült. Sőt, a szemébe nézett, és megütögette a kiskanál-csőrt is: – Szerrvusz, Dodó!

A kutya örömeiben meghempergett a hóban. Pedig a java még csak most következett, Dodó bohóc a barackfa tövéhez hókutyát épített, de olyan élethűt, hogy az utcai járókelők nevetni kezdtek a kerítésen kívül. A hóuszkár fölegyenesedett, apró mancsait maga előtt tartotta, fekete szemét széndarabokkal rakta ki Dodó, a hóbóbita is pompásan sikerült. Dodó kutya körülugrálta és körülszimatolta, ilyen gyönyörű, hófehér uszkár vajon honnan került ide ilyen hamar.

Délután aztán, amikor már kellőképpen elfáradtak a kertü mulatságtól, meg a decemberi hideg is megcsípte őket, Dodó a szobába vonult népével. A kályhába alaposan bedurrantott, csak úgy bőgtek benne és pattogtak az akáchasábok. A papagáj és a kutya éppen lassú álomba készült szenderedni, amikor odakinn, a kertkapun, apró csengetés hallatszott. Dodó kikukkantott az ablakon. Arabella és Herkules állt a kapuban, sapkába, sálba burkolózva. Dodó kaput nyitott.

– Boldog karácsonyt, Dodó! – kezdte Arabella – Tudod, látni akartuk, hogy mit csinálsz karácsonykor. Hogy ne légy egyedül...

– Nem vagyok én egyedül! – felelte Dodó büszke örömmel. – De hát gyertek be...

– Ezt hoztuk, öregem! – és Herkules egy szép, kerek fazekat nyomott Dodó kezébe, színültig töltve káposztával, meg egy üveg jó vörösborot, hegyaljait. – Meg hogy, ugye, látni akartuk őket is... – tette hozzá zavartan.

Még be se léptek a lakás ajtaján, odabentről vidám csaholás hallatszott, meg fülrepesztő rikkantás: – Szerrvusz, Dodó! – meg fölugrálás zaja a kilincsre, meg szárnyak verdesése. Arabella és Herkules a szobába lépett, Dodó betette mögöttük az ajtót. Dodó kutya a Herkules nyakába

ugrott, aztán mégiscsak odatelepedett Dodó bohóc oldalához a karszékbe. Dodó papagáj megcsipdeste Arabella fülét, mint hajdanában annyiszor, de végül is a Dodó bohóc vállán helyezkedett el, és fejét a nyaka közé húzta. Szemével csodálkozva pislogott a világba.

Arabella tányérba szedte a káposztát, Herkules töltött a poharakba. Dodó bohóc pedig elővette a harmonikát, azt a régit, amivel egykor, a kupolában egyensúlyozva ejtette ámulatba a nagyérdemű közönséget. Lassan és óvatosan kezdett hozzá, aztán egyszerre gyönyörűen előgördült a harmonikából a hang, és betöltötte az apró szobát az emberek és állatok körül: – Szunnyadj, kisbaba...

Arabellának a könnyei peregtek, Herkules csak forgatta ujjai között a borospoharat.

Csoóri Sándor: A másik

Megérinthesem,
megölhetem,
rányithatom az ajtót,
itt és most ihatok lélegzetéből,
hajához odacsomózva körülröpülhetem a Földet,
húsa dobogására magamat,
de szavam nem jut el hozzá,
de szavam nem lesz az ő vére soha,
balták kettős sövénye mögül
arca
kétségbeesve üzen,
aztán tagad,
kitér,
egy felhőn tovahajózik,
emléke nem húsom,
árnyéka nem ruhám,
szememen át
zuhan
magába vissza,
testéből vissza testébe.

(A szöveg a Petőfi Irodalmi Múzeum digitális könyvtárából származik)

Csoóri Sándor: Felező

Fele vadszóló, fele arany,
fele üvegszemét, fele a vérem,
Magyarország: egyetlen zsúfolt órá,
fele megújulás, fele idegenség,
sehol, semeddig, sehova,
itt is, mindenütt, mindig!
szögek a falban: mészárszék csillagai,
fele húsnak, fele levetett ingnek,
futni, leállni, kigyózni, odafagyni
s beszélni arról, aminek csöndje van csak,
fele a testem éhe, fele a zavart szájé.

(A szöveg a Petőfi Irodalmi Múzeum digitális könyvtárából származik)

Csoóri Sándor: Mindennapi történelem

Fölkelni
s begyújtani a kályhát,
a füst billegése után az agyat,
az álmatlanságtól kihűlt csont járatait
s keresni az utat a kézhez,
a kéztől a vizespohárig,
az arc gödreiben a tegnapi hamu maradékát,
hátha egy madárból fújó szélvész
még föléleszti
és vándorolni
egyik testtől a másikig

s mint nomád királyok: keresni a mindennapos hazát
és megtalálva
vagy nem találva,
egyetlen mosoly sátrában éjszakázni
és járni idegenül a teremtésben,
belélegezni a fák
hajnali mérgét,
városok vasporát,
elmenni minden háborúba,
hordani nyakba akasztva az orgonák lombjait,
mint a dögcédulát
és mindent értve
és semmit se értve megválni attól, amit szerettek,
s őrjöngeni azért, amit szerettem,
arcátlanul, mint saját életem
napszámosa.

(A szöveg a Petőfi Irodalmi Múzeum digitális könyvtárából származik.)

Olajos István: A Mithrász-kultusz

Mithrásznak, az indoeurópai vallásosságban a jog és a szövetségek védnökeként, a Nap, a Fény, az Éberség megszemélyesítéseként tisztelt istenalaknak neve először a hinduk szent szövegében, a Rigvédában jelent meg a szanszkrit Mitra formában. A perzsák ősi vallásában, a Zarathusztra tanításával kiegészült mazdaizmusban, illetve annak szent könyvében, az Avesztában Mithraként találkozhatunk vele, akit az idők folyamán egy szűztől (más források szerint sziklától) született és egy bika megölésével új életet szerző megváltóval azonosítottak. Kultusza innen Babilóniába, majd Kis-Ázsiába terjedt, ahol először egy Kr. e. 14. századi táblácskán tűnik fel, mely a hettiták és a mitanniak közötti egyezséget tartalmazta. Itt kapta a hellenisztikus hangzású Mithras elnevezést, az évszázadok során sokat formálódva pedig végül kalózok közvetítésével jutott el Rómába, ahol később a császárkor egyik legnagyobb istene lett. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a Kr. u. 1. századtól kezdődő római tisztelete sokkal inkább egy új misztériumvallás kialakulását jelentette, semmint a korábbi iráni alapok továbbfejlesztését, mivel ezek az újonnan formálódó elképzeléseket csak periférikusan voltak képesek befolyásolni. Ez olyannyira igaz, hogy ma már sok vallástörténész kétségbe is vonja az új kultusznak a zoroasztrizmussal való kapcsolatát, azt egy önállóan létrejött irányzatnak tartván. Rómában Publius Papinius Statius, az ezüstkor kedvelt költője tett róla elsőként említést, Mithrász apoteózisa a 2. és 3. századokban

érte el csúcspontját, alakja egybeolvadt Hélioszal (Sollal), a legyőzhetetlen napistennel és Sol Invictus Mithras néven a birodalom számos pontján emeltek számára mithraeumokat (szentélyeket), ahol a beavatott hívek megismerkedhettek az emberi élet és a világegyetem törvényeivel. Mivel azonban a szertartások szigorúan zártkörűek voltak, ezekről viszonylag kevés információ vált közkinccsé, nők pedig, akiktől a hírhordás leginkább elvárható lett volna, egyáltalán nem vehettek részt rajtuk. A központi kultuszkép természetesen a tauroktóniát ábrázolta, azt a jelenetet, amint az isten egy kutya, egy kígyó és egy skorpió segítségével úrrá lesz a bika felett, kétoldalt pedig Cautes és Cautopates, a pirkadat és az alkonyat megszemélyesítő állottak, fel- illetve lefelé tartott fáklyáikkal az Élet és a Halál egységét, az Örök Életet szimbolizálva. 323-ig a római érméken is sokszor feltűnik erre történő utalás, az antoninianusokon a császárok, róla véve példát, sugárkoronát viseltek, a hátlapokon gyakori a hasonló ábrázolású istenalak soli invicto felirattal, és bizonyos esetekben a bikamotívumot is felfedezhetjük (bár a bika hátán helyet foglaló alak Európé, illetve maga a bika Ápisz is lehet). A Fejér megyei Sárkeszi külterületén régészek jelentős Mithrász-szentély maradványait tárták fel egy ókori pannóniai település romjai között, hazánkban ezen kívül az osztrák határ közelében, Fertőrákos mellett, valamint Szombathelyen és Aquincumban találhatunk hasonló emlékeket, tágabb értelemben véve pedig Poetovio (a ma Szlovéniához tartozó Potony) és Carnuntum (Németóvár Alsó-Ausztriában) számított még fontos központnak. Gratianus császár 378-ban rendelte el a szentélyek lerombolását, a fertőrákosi azonban meglehetősen elhagyatott helyen lévén megmenekült, így meglepően jó állapotban maradt fenn az utókor számára.

Mint azt már korábban is észrevehettük, Mithrász története Jézussal több vonatkozásban is összehasonlítható, így a hagyomány szerint ő is december 25-én született. Ez önmagában természetesen nem lenne meglepő, hiszen a fény isteneinek esetében egyáltalán nem volt szokatlan, hogy megtestesülésüket a téli napfordulóval hozták összefüggésbe. Krisztus földre szállásának ünnepe is mesterségesen került erre az időpontra, amint erre a bibliai beszámolókból következtetni lehet. A pásztorok, akik a mezőről érkeztek imádni a Kisdedet, akkoriban április és november között tartózkodtak a szabadban, és nincs adat arról, hogy Augustus császár – elméje esetleg elsötétülvén – a népszámlálást télidőben rendelte el. Így aztán az idősebb Pieter Bruegel mozgalmas betlehemi festményét sem tekinthetjük másképp, mint a képzelet szüleményének, már legalábbis ami a hótakarót és a befagyott vizeket illeti. A tradíció szerint mind Mithrász, mind Jézus szűztől születtek. Ez rendkívül fontos mozzanat, hiszen az örök Isten így alkothat tökéletes embert, ahogy azt a Szentírásban is több helyen olvashatjuk. Máté evangéliumának 1. fejezetében a 20. vers így hangzik: ami benne fogantatott, a Szentlélektől van, majd a gondolat a 23. versben ekképpen folytatódik: a szűz fogan méhében és fiat szül, vagy amint ugyanez hangsúlyt nyer Lukács evangéliumában is (1,27). Pál apostol pedig a zsidókhöz írt levelében (7,26) így fogalmaz: szent, ártatlan, szeplőtlen, a bűntől elkülönített. Az a tény, hogy ők nem bűnben születtek, megakadályozza a bűnös természet továbbterjedését. További hasonlóság, hogy Mithrászt is az Atyaisten küldte a világ megmentésére, mindketten nagy tanítók voltak tizenkét tanítvánnyal, csodákat tettek, jó pásztorok, báránynak nevezték őket, három nap sírban töltött időt követően feltámadtak, valamint véráldozatot mutattak be – bár Mithrász „csak” egy bika vérént ontotta. Az ősidők óta ismert, már a Gilgames-eposzban is megtalálható bikakultusz elevenedik meg abban a jelenetben, amelyben az isten egy barlangban törével leszúrva áldozta fel a fehér állatot, legyőzve ezzel a sötétséget és a gonosztságot, hiszen a bika kiömlő véreből és magyából az élet nyer megújulást. A győzelmet követően Mithrász a mai Úrvacsorához hasonló lakomát ült, a

misztériumokba bevezető ceremóniák között pedig fellelhető volt egy, a bűnök eltávolítását szolgáló kereszttség.

Mindeme hasonlatosságok dacára a keresztény vallás és a Mithrász-kultusz hosszú ideig vetekedett egymással. Az utóbbihoz a római császárok közül elsőként Commodus csatlakozott, majd miután az ősi decemberi Saturnalia fesztivál mellé Aurelianus 274-ben bevezette a natalis Solis invicti ünnepet, melyben Mithrász mellett az egyiptomi Hórusz-kultusz is szerepet kapott, számosan követték a példát, így többek között még a fiatal Nagy Konstantin is. Ezek ellensúlyozására már a 325-ben megtartott niceai zsinaton fontossá vált, hogy a kereszténység is megemlékezzék Krisztus születéséről (ezt ekkor már az időközben áttért Konstantin császár is támogatta), a nem sokkal ezután kiadott pápai rendeletben pedig a dátum ugyanúgy kézenfekvő volt, mint a szándék: az új ünnepet a már megszokott napon kell megtartani, természetesen a Napisten rovására. A betiltás ellenére a Mithrász-kultusz többször is újra fellángolva egészen az 5. századig tartotta magát, amikor is Európából a kereszténység végérvényesen kiszorította. Napjainkra a „római” Mithras teljesen a feledés homályába merült, az „eredeti” tisztelete pedig Ázsia területének egy jelentéktelen részére korlátozódik.

A „gyanús” megegyezések sokakat arra sarkallnak, hogy a kereszténységet más vallásokból összelopkodott hamisítványnak titulálják. Pedig mindössze arról van szó, hogy a Mithrászról feljegyzett adatok alátámasztani látszanak a feltételezést, miszerint Isten több megváltót is küldött az emberiség megszabadítására. Mindez korántsem ellentétes a bibliai tanítással, hiszen Márk és Lukács evangéliumában is olvashatunk arról a szőlősgazdáról, aki munkásaihoz sorban küldi szolgálait, akik azonban őket megverik vagy megölik és végül egyetlen fiával is végeznek. Mithrászon kívül a már említett Zoroaszter és Hórusz, a Kübelé-mítoszhoz tartozó „szép fiú”, Mithrászhoz hasonlóan frígiai sapkát viselő Attisz, Krisna, az indiaiak „Legfelsőbb Lénye”, Dionüszosz, a kiváltképp a korhelyek körében rendkívül népszerű görög boristen, vagy akár a Smaragdtábla szerzőjeként ismeretes Hermész Trizmegisztosz története sok vonatkozásban valóban megegyezik Krisztuséval. A sort még hosszasan folytathatnánk különféle valódi és ál-megváltókkal, így többek között Kersey Graves, a 19. századi egyesült államokbeli reformista író *The World's Sixteen Crucified Saviors* (A világ tizenhat megfeszített megváltója) című könyve alapján. A kételkedők mindig valamiféle újdonságot szeretnének felfedezni, ám Isten terve érthető módon nem sokban különbözik az egymást követő szabadítók esetében. Jézus Krisztus volt azonban az, aki közülük utolsóként, az élő Isten egyszülött Fiaként érkezve hirdette a Mennyei Atya emberi erőfeszítés hozzáadása nélküli, immár ingyenes kegyelmét, mint azt a bizonyos csodálatos „újdonságot”.

Jézus is és Mithrász is kétségtelenül az igazságot tanították, amely azonban az idők folyamán az emberi gyarlóság okán sajnálatos módon elferdült. A hívő ember feladata pedig nem különféle megváltók autentikus mivoltának boncolgatása, hanem az, hogy a valódi utat követve, engedve, hogy Krisztus örömhíre, a megváltás mindent meghaladó érzése betöltse életét, visszataláljon a Fény országába, a Teremtő által számára elkészített örök hazába. Ez persze nem holmi elvonult elmélkedéssel, hanem a szeretet cselekvő gyakorlásával és a gyűlölet minden formájának elutasításával érhető el.

Juhász Gyula: (Mehalt a nap)

Mehalt a nap. Bíborló glóriáját
A szürke árnyak tépdetik sután,
A nagy mezők most rágondolnak árván.
Nincs este még és már nincs délután.

Mehalt a hős. Szelíden és nyugodtan,
Mint hőshöz illő, némán elbukott,
Elment nagy tengerek mögé mosollyal,
Mely nem volt fájó és nem volt unott.

A város végén – még az ég bíborban –
Egy siető gázlámpás fénye lobban,
Mint a rivális, ki rég óta vár.

Irígyen, sárgán, félénk lámpalázban
Törött üveggel hunyorog magában.
De a halott nap őt nem látja már.

Weöres Sándor: Altwien ábránd

Gazdátlan kastély. Fele zárva áll.
A folyosó fejhangon kiabál.
A parkot őrzik még a vén falak,
az ágak össze-vissza donganak.

Láttad-e, mondd, a kis főherceget?
Azt mondják, nem halt meg, csak elveszett.
Szines virágok közt ugrált, dalolt
s anyja, a jó királyné, tapsikolt.

A szálában még emléke meleg,
hol testes, csipkés nők lézengenek,
de arcukról a vakolat lehullt
s a helye fényes lett, vagy megfakult.

Emléke még a csoportokon remeg,
őrzik a szobrok: fehér istenek,
őrzik az utak: sok sárga szalag
s az ágak össze-vissza donganak.

Láttad-e, mondd, a kis főherceget?
Azt mondják, nem halt meg, csak elveszett.
Hogy nevetett! és hogy integetett!
Arcán selymek visszfénye lebegett.

Fasor! platánok! – erre lovagolt,
gesztenye-szinü szép pónija volt.
Kastélya hervad. Fele zárva áll.
Fejhangon ugat benne a halál.

1935

Johann Wolfgang Goethe: Költészet és valóság

– részlet –

Semmi sem lenyűgözőbb, mint az ilyen vallási-közjogi ünnepély. Szemtől szembe látjuk a földi uralkodót, hatalma jelképeitől körülvéve; s midőn emez meghajlik az égi hatalom előtt, ékesszólón példázza a kettőnek egységét. Mert az egyén is csupán azzal érvényesítheti az istenséggel való kapcsolatát, ha leborul és hódol előtte.

A piactér felől hangzó ujjongás most átterjedt a (Römer [a frankfurti városháza – a szerk.] előtti) nagy térre is, heves éljenzés szakadt föl ezernyi torokból és minden bizannyal a szívekből is. Hiszen ez az ünnep egyben a tartós béke zálogául is szolgált, és ez a béke csakugyan hosszú esztendőkön át boldogította Németországot.

A koronázás előtt több napon át kihirdették, hogy sem a pallóhíd, sem a szökőkút kétfejű sasa nem vettetik közpredául, vagyis nem lesz a népé. Azért határoztak így, hogy megelőzzék az

efféle tülekedésnél elkerülhetetlen baleseteket. Ám, hogy valamit mégis áldozzanak a csőcselék szellemének, a menetet külön erre a célra kijelölt személyek követték, leoldották a hídról a posztót, végszámra összetekerték, és feldobták a levegőbe. Ebből baleset nem támadt ugyan, de annál nevetségesebb zűrzavar: a posztó ugyanis a levegőben letekeredett, s ahogy lepottyant, több-kevesebb embert beborított. Mármost akik a szövet csücskeit kapták el, magukhoz rántották, a közbül állókat földhöz csapták vele, s addig-addig nyuvasztották, dögönyözték őket, amíg valahogy ki nem vágták vagy ki nem tépték magukat, s mindenki a maga módján el nem ragadott egy-egy cafatot a felségek lába nyomától megszentelt szövedékből.

Nem sokáig néztem ezt a féktelen tülekedést, hanem elhagytam magas megfigyelőhelyemet, és mindenféle folyosókon, melléklépcsőkön át lesiettem a díszes Császárlépcsőhöz, amelyen a távolból megcsodált fényes, előkelő tömegnek föl kellett vonulnia. Itt nem voltak sokan, mert a Rómer kapuit gondosan őrizték, így szerencsésen előrefurakodtam közvetlenül a kovácsoltvas korlátig. A főszereplők most rendre elvonultak előttem, kíséretüket lenn hagyva az alsó, boltozatos folyosókon, és így a háromszor forduló lépcsőn minden oldalról s végül közvetlen közelből láthattam őket.

Végre a felségek is megjelentek. Atya és fia, akár a két Menaechmus, szakasztott egyformán volt öltözve. A császár [Lotaringiai Ferenc – a szerk.] igazgyönggyel, drágakővel ékes, bíborselyem ornátusa, valamint a korona, a jogar és az országalma, igen tetszetősen festett, mert mindez új volt, de híven s ízlésesen utánozta a régit. Ferenc így kényelmesen mozgott öltözékében, és komoly, méltóságteljes arcáról sugárzott a császár és az atya. A fiatal király [II. József] ellenben úgy hurcolta magán Nagy Károly óriási ruhadarabjait és klenódiúmaid, mint egy álruhát, elannyira, hogy ő maga sem állta meg mosolygás nélkül, ha néha-néha atyjára pillantott. A koronát erősen ki kellett bélelni, s úgy állt el homlokától, mint holmi eresz. A dalmatika meg a stóla sem illett hozzá, akármennyire bevarrták s ráigazították is alakjára. A jogar és az országalma lenyűgözte a pillantást, de azért az ember tagadhatatlanul jobban szerette volna, ha a kedvezőbb hatás kedvéért egy tekintélyesebb s az ornátushoz jobban illő alakot lát ebben a díszes öltözékben.

Alighogy a nagy terem szárnyas ajtaja becsukódott a főszereplők mögött, visszasiettem régi helyemre, de csak nehezen szereztem vissza, mert időközben mások foglalták el.

Éppen jókor érkeztem az ablakhoz, mert a legérdekesebb szertartás következett, amely a nagy nyilvánosság előtt történik. Az egész nép a Rómer felé fordult, és a megújuló éljenzésből tudtuk, hogy a császár és a király most a nagy terem erkélyablakába áll, és teljes díszben megmutatkozik a népnek. De nem csak bámulatják magukat, hanem ők maguk is megtekintik a szemük előtt lejátszódó különös szertartást. Elsőként a délceg örökös marsall pattant lóra; kardját letette, jobbában füles ezüstedényt tartott, baljában simítólemezt. A korlát közt odalovagolt a nagy zabrakáshoz, beleugratott, telemerítette az edényt, lesimította a fölösleget és előkelően visszalovagolt vele. A császári lóistállók ezennel el voltak látva. Utána az örökös kamarás rúgdatott elő, és mosdótállal, korsóval, törülközővel tért vissza. A nézők számára még szórakoztatóbb volt, ami eztán következett: az örökös asztalnoknak kellett egy darabot vinnie a nyárson sült ökörből. Ő is ezüsttállal lovagolt végig a korlát között a deszkából ácsolt konyháig s csakhamar visszatért, hogy a lefödött tálat bevigye a Rómerbe. Ezután az örökös pohárnokra került a sor: a szökőkúthoz lovagolt, és bort hozott. Így hát a császári asztról is történt gondoskodás, és a kíváncsi nézők immár az örökös tárnokmestert lesték, akinek pénzt kellett szétosztania. A tárnokmester is lóra szállt, a nyereg két oldalán pisztolytáska helyett a pfalzi

címerrel kihímzett cifra erszény függött. Mihelyt elindult, belenyúlt a tarisznyákba, és marokszám szórta jobbra-balra az arany- meg ezüstpénzt, az érmék fémesőként, vidáman csillogtak a levegőben. Ezer meg ezer kéz emelkedett a levegőbe, hogy elkapja az adományt; s mihelyt a pénzdarabok a földre estek, a tömeg egymásba gabalyodva lehajolt, és dulakodott az egyes érmékért, amelyek netán földet értek. Ez a gomolygás mindkét oldalon egyre ismétlődött, ahogy az adományokat hintő tárnokmester előbbre lovagolt, és ez fentről igen mulatságos képet mutatott. A végén jött a java, mikor a tárnokmester magukat az erszényeket szórta szét, és mindenki igyekezett elkapni ezt a mindennél becsesebb zsákmányt.

A felséges urak behúzódtak az erkélyről, és most újabb áldozat következett a csőcselék oltárán: mert a nép ilyen alkalmakkor szívesebben rabolja az ajándékot, semhogy nyugodtan s hálásan elfogadja. Régi, durvább és pallérozatlanabb időkben az a szokás dívott, hogy nyomban közprédául adták a zabot, miután az istállómaster kivette belőle a köteles részt, a szökőkutat s a konyhát mihelyt a pohárnok és az asztalnok elvégezte tisztjét. Ezúttal azonban, a szerencsétlenségeket elkerülendő, amennyire csak lehetett, rendet s mértéket tartottak. Azért persze most is megestek a régi gonosz tréfák, hogy mihelyt valaki felpakolt egy zsák zabot, a másik lyukat vágott belé, s más efféle kópéság. A sült ökörért azonban ez alkalommal is, mint máskor, komoly harcot vívtak. Ezt csak tömeggel lehetett győzni. Két céh, a mészárosok meg a borszállítók, a hagyományhoz híven most is úgy helyezkedtek el, hogy a kettő közül valamelyik megkaparintsa az óriási pecsenyét. A mészárosok úgy vélték, nekik van több joguk hozzá, mivel az egész ökröt ők szolgáltatták a konyhára; a borszállítók ezzel szemben azért támasztottak rá igényt, mert a hevenyészett konyha céhházuk közelében épült, és mert legutóbb is ők győztek, minek bizonyságául az akkor zsákmányolt ökör szarva diadalmi jelvényül ma is ott díszelgett céh- és gyülekezőházuk rácsos homlokzati ablakában. Mindkét céhnek nagyszámú, erős és tette kész tagja volt; de hogy ez alkalommal melyik győzött, arra már nem emlékszem.

Az efféle ünnepség rendszerint veszélyes és ijesztő mozzanattal végződik; így most is valóban félelmetes látvány volt, mikor magát a deszkából rótt konyhát bocsátották közprédául. A tetőn abban a pillanatban nyüzsögtek az emberek, noha senki se tudta, hogyan jutottak oda fel; kitépték és lehajították a deszkákat, s a távolból igazán azt kellett hinni, minden szál deszka agyoncsap egy-két ostromlót. Szempillantás alatt szétszedték a tetőt, egyesek már a gerendákat fessegették, hogy azokat is kiemeljék eresztékeikből; néhányan még odafenn mászkáltak, mikor lenn már elfűrészelték a tartópilléreket, és az egész váz ide-oda ingott, minden pillanatban beomlással fenyegetett. Érzékenyebb idegzetűek elfödtek szemüket, s mindenki súlyos szerencsétlenségre volt elkészülve; utóbb azonban még könnyebb sérülésről sem hallottunk, a küzdelem, ha viharosan és hevesen is, de szerencsésen zajlott le.

Esterházy Péter: A próza iszkolása

– *részletek* –

Érzi a föld szagát. Földszag van. A zöld friss. Rálép a fűre, rátapos, majd figyeli, hogyan mozognak a fűszálak. A fűszálak mozognak. Itt-ott elszáradt levelek vannak. Pár lépés még a ház. Kibírni. A balkonokon emberek ülnek. Függyöny mozdul, az ablakok mögül emberek néznek. A balkonokon napoznak, NIVEA. A célnak ez a kézzelfogható, idilli közelsége rémültté teszi. Összefogja a nyakánál a viharkabátját, markolja a kemény, rideg ruhát, mintha kegyetlenül fáznék. Körülnéz. Minden gyanús mozdulatra, suttogja. Az ég kék, semmi kis felhők parádézna. Beugrik a lépcsőházba, odasimul a falhoz, hangosan zihál, fejét a villanykapcsolónak szorítja, éket vertek a fejébe. Ráfeszül a falra. Villanyóra kattant: mintha a szívébe markolnának.

No, ez egy kis túlzás: a lépcsőkön lezúduló gyereksereget már felnőtt barátkozással fogadja. A régi típusú fakorlátan csúszkálnak a gyerekek, szálka megy a seggébe, szálka megy a seggébe, kajabálják. Vigyázz, lurkó, mondja, szálka megy a seggedbe, mondja egy kerek fejű, dróthajú fiúnak. Nagy nevetés harsan.

Az ajtó, melyet keres, tárva-nyitva, besétál, mint egy csapdába; tetszik neki a hasonlat. A behemót házigazda új tréningruhában ül, rámered, *barátom! ön itt?*, zavarban látszik lenni. Nem szól semmit, vigyorog, mint akinek érdemei vannak. Lovak nyihogása hallatszik, parancsszavak vannak, kocsizörgés, menetzaj, civiljajveszékélés, a behemót ember feláll, becsukja az ablakot, elhúzza a függönyt, a telefonra norvég mintás, tisztagyapjú pulóvert dob. Biztos jó meleg.

Kimegy a konyhába. A behemót ember felesége nem hisz a szemének, kiveszi a mosogatóléből a kezét, kezén hosszú, kék, gumiszagú gumikesztyű, így hajol hozzá, és ad két orcájára egy-egy pusztit, úgy, hogy közben a kezét óvatosan hátrafordítva eltartja, csöpög a lé; így bizonytalanabban áll, nekidől egy kicsit. A viharkabátot át is megérzi a nagy melleket. *Készítetek* valamit enni, mondja az asszony szorgoskodva.

Isznak, a behemót ember lelkesen beszél, az asszony tyúklevest hoz. Nézik, hogy hogy eszik. Az asszony mer, a répa inog a hosszú szárú, súlyos merőkanálban. A zúzat nézi, majd tekintetével a májat keresi, az asszony észreveszi, szó nélkül kimeri. Úgy érzi, mintha az asszony evvel a férje elől titkolna valamit. Kérsz egy kis zúzalékot?, kérdi szemtelenül. A behemót ember fölriad, éppen beszélt. *A játék a pusztai élet túlradó ragyogása a Semmiben*, zúzalékot?, nem, köszönöm. A **hamvas** ég inog. Az asszony elpirul. Kanálával a tüdőt vájdossa, nehezen megy. A máj meg morzsál. De ezek nem negatívumok. Hagyma van egészben. Szárnyat rágcsál, a hús szinte beleolvad a szájába, a nyelvvel bontja a húst. Keze ragacsos, össze-összeérinti ujjhegyeit, figyeli a ragadás mibenlétét; rendes körömpörkölttel szokta.

Az asszony *búskomposztát* hoz. Van külön tejföl is, olyan sűrű, alig jön le a kanálról, rázogatja. Jól bekeveri a tejfölt, a paprikás lé a fehérben: ez tetszik neki. Mutatja az asszonynak. A férfi megint beszél álmodozva. Az asszony előre hajol, hogy megnézzék a tejfölt és a paprikás lé találkozását, széles arcán figyelem: mintha nem látott volna ilyet ezerszer. Észreveszi ezt. Látja az asszony elválasztott haját, erős haja van. Fejük összeér. Vajon hallatszott-e a koppanás? Elválnak, szó nélkül. Az asszony homloka fényes, erős a járomcsontja, széles, magyar arc, nagyvonalú, szép arc, tiszta, erős.

Az asszony *disznótorost* hoz, kolbász, májashurka, sült. Véreshurka nincs, nem sajnálja. Csalamádét eszik hozzá. Isznak. Ennék én is, mondja gyámoltalanul a behemót ember,

megkívántam, Ön, uram, oly gusztával eszik, az asszony hoz terítéket. A villa valószínűtlenül picike. A kolbász fűszeres, főíz: a fokhagyma. A zsír megdermed a jénai tálban, kenyérral tunkolja.

Az asszony sonkát hoz, széles, bő parasztsonkát, vajas, omlós, fényes zsírrésszel. Tormát kér. Az asszony hoz tormát és mustárt. Az asztal alatt megfogja az asszony térdét. Ránéz. Az asszony arca rezzenéstelen, nem árul el semmit, a behemót ember tölt, isznak. Kis pihenő van az evésben. Keze az asszony térdén: tenyerét kicsit mozgatja, a bőrkeményedések durván sercegnek a nejlonharisnyán.

Levélrészlet:

Apád sajnos több más belügyi emberrel a rendőrség foglya. Jól bánnak vele, vittem föl neki egy kerti nyugágyat. Hárman egy ágyon – ez már nem igaz. Egyelőre nincs ok az aggodalomra.

Nekünk azért nem lett gyerekünk, mondja a férfi, mert én mindig azt vártam, hogy mikor visznek be. Ha engem bevisznek, ő még újrakezdheti. Az asszony legyint, a térdét elhúzza. Iszonyatos, mondja. Nyelvét mozgatja a szájában, húscsapatokat talál, nehezen lélegzik. Az asszony nyúlhúst hoz, nem vadas. Töri a csontot, kézzel eszik, a hús kissé száraz, fénylő; mellette karikára vágott

Levélrészlet:

Szeretlek téged, ahogy egy férfi szeret egy nőt. Igaz, a pillanat elmúlt, ez a mondat maradt meg és a valóság emléke: pontosan, részletesen, tisztán: bennem. – Ha akarsz, égesd el a levelet; s ha újból találkozunk, majd nem csinálunk úgy, mintha nem történt volna semmi, és nem viselkedünk másképp, mint eddig –

zöldpaprika van, minden faláshoz vesz belőle, nagyon ízlik, csípős. Elcsodálkozik ízlelése frissességén; ez a néhány falás azonban betetőz. Melegséget érez a szájában, mocorgó gyomrából különböző, mély ételízek bufognak elő. Tele van. A behemót ember kitarja az ablakokat. Alattomosan gyorsan megfogja az asszony térde hajlatát, odateríti a tenyerét. Az asszony nem néz rá, a csuklóját fogja meg, úgy emeli le a kezét. Szürkeség van kint, ködíz. Ködíz. Hirtelen megijed. Kapkodni kezd, ez hiba, majd később derül ki, mekkora. Hol a viharkabátom: bizalmatlan lesz. Kívülről szárazabb levegő jön, levelet égetnek talán; tömjénfüst.

Halassi irkája

Fiatal Hölderlin, gondoltam, küszködik a félszegség gyámolító terrorjával. Mikor mellém került, barátságosan megtámadtam: levessel, csirkeaprólékkal, uborkával kínáltam, de aztán csakhamar le kellett állnom. Az arca közelebből még rejtettebb volt, még összetettebb; sovány és lángoló, bizalmat ébresztő és komoly, fegyelmezett és túlradó. Aztán valami kikerülhetetlen mondatot intéztem hozzá arról, hogy az embernek veszélyes köze van az ember üdvösségéhez. Szomszédom abbahagyta a falatozást, felém fordult és egy mondattal lekaszált: „Semmi sem múlik rajtunk.” Odahajoltam hozzá és azt mondtam: „Minden rajtunk múlik, ha merünk semmi

lenni”.

Halványan elmosolyodott, bólíntott, és evett tovább. „... Fölfigyeltél már arra, ha sokáig nézel egy arcot, lassan megszépül?”

Mert aki s ami él, örömben keletkezett. És örömmé, teljes, maradéktalan, véget nem érő örömmé akar lenni. Az élt élet minden nyomorúsága és szétszakítottsága ellenére is, és minden körülmények között. Tegnap, ma és holnap. Örökké. És nem ennek vagy annak van igaza, hanem annak, akiben öröm van, aki örömet tud kelteni bennünk. És – valamilyet – minden és mindenki tud, ha szeret.

Hogy Isten szeret, az biztos. Öröm... A Ferences rászólt a virágokra, hogy növekedésük neszével el ne fődjék ezt az örömet: „Ne olyan hangosan, virágok!” Ott van ez az öröm a lárma mögött, a szó gyökerénél, a világegyetem sötétségébe burkolva. És itt van a tenyerünkön egy tálcán, és itt tartjuk egy kupában. Mert az igazi öröm nem fél attól, hogy megeszik az éhesek és megisszák a szomjasok.

Lopakodik, kezében csajka. A Királyasszony utánaszól, a keresztnevét mondja, hallatlanra veszi, a Királyasszony a teljes nevét kimondja. Megfordul. A lé meglöttyen a csajkában, a csajka tapintása zsíros; előtte homokkal hosszasan sikálta. Hatalmas szafaládé volt benne, iszonyatos mustárral: vizes volt a mustár. A szafaládé romlott, ő már bele se harapott, ültek az árokparton, a sarjadó fű, a napsütés miatt, látszólag száraz volt, de a vastag *flanel*nadrágokon átütött a nyirkosság, beledobálták a szafaládét az árokba, az árok alján tavaszi víz sötétlett, a szafaládék nagyokat loccsantak. Nagyon rossz szag terjengett (a szafaládék olykor pukkantak), és a ruhába is beleitta a szag magát. A Királyasszony a mutatóujját karmosra hajlítgatva hívja.

Én? Katonával?... Kapu alatt?... Kőlócán?... Két garasért?... Hozzá még a csákóját is tartsam?!... Nemes szakácsné létemre?!... Oan nincs!”
– Hát egy fél prófontért?... „A már más!”

Behajol az ablakba. A Királyasszony fekete gombszeme csillog, most nem morc, lehajtja szőke fejét. Hatalmas pongyolája zsebéből jócskán használt zsebkendő kandikál ki. *Ezt nem lehet, értse meg.* Ugyan, mondja, nincs kafir?, és szomorkásan nevet. Királyasszony! Királyasszony! Fogja a csajkát, tapintása borzongató, hüvelykujja belélóg a levesbe, a leves jó meleg. Borsó koccan.

Száraz van. A lovak patája koppan, felporlik a kemény agyag. Érzi a talpán az egyenetlenségeket. Az árkot kiverte a friss fű. Tipegve leereszkedik, bokája körül feszülnek az izmok, ez jólesik, ugyanígy, szinte tapogatózva mászik föl, az árok partján agyagmagasodás van, itt gyérbbe a fű, lényegében néhány csomó, illetve szál. Visszanéz. Útja az árkon át a letaposott, lehajló fűszálak által jól látható. Egy helyütt megcsúszott, sarka jó darabon kiszaggatta a fűvet, ez is hozzátartozik a nyomhoz. A talpak aprólékos, párhuzamos emelgetése azt a hatást hozza, mintha egy apró tank vágott volna át az árkon. Lappadt tejeszacskó van az árokban, félig földben. Virágzik az aranyeső.

A lakásban szívesen fogadják. Föl sem merül, hogy le kellene vetnie a cipőjét, ennek örül, utálja a papucsokat. A lakás többféleképpen bejárható, egy elágazási ponton benéz a fürdőszobába, és azon át-átlát a hátsó kishálóba. A fürdőszoba kissé zsúfolt, a centrifugán női holmik vannak, egy harisnyanadrág hosszan elnyúlik, a lábaközénél a varrás el van szakadva. Egy illegális slicc, gondolja. A mosógép előtt cipők vannak, a kád fölött csöpögő ruhák lógnak. Ez a csöpögés olyan, mint egy leleplezés. A hátsó kisháló mintegy félbe van törve, a fél tető le szakadt, gerenda lóg céltalanul, mint egy *törött borda*. Az egész olyan, mint egy marcangolt hasüreg. Kormos téglasor látszik, egyik-másik téglacsorba. Elmosolyodik. Kedves kis lak, mondja. A háziak körbefogják, az apa, a háziasszony, a fekete férj, a fiatalasszony (*rettentő magasak*). Vannak hírei? Mondja, *maga* mit tud? Szép ormóttan leszel, mondja, és megsimogatja a fiatalasszony hasát. A kötény domborodik. Kínos csönd van. Bocsánat, mondja az apa, és behúzza a fürdőszobaajtót, valami beszorul az ajtó és a küszöb közé, az apa úgy rúgja ki azt onnét, hogy közben nem néz oda, őt nézi. Bocsánat, fáradjon talán beljebb. Nézze meg ezt a kösöntyűt, mondja a háziasszony, lelkes. De szeretem ezt az ágyat, mondja, és leheveredik egy ágyra. Az ágy a benyílóban van. Párnát húz a feje alá. Megvan a csónak, mondja az apa, illetve hajó az már, bólogat saját magának, megerősíti magát. Alumínium?, kérdi. Fölülne, kevés lendületet vesz, a hasizmai sem felkészültek, oldalt nyúl, megfogózik a szekrény kulcsába, így is van egy pillanat, mikor azt hiheti: visszahanyatlik. Az apa fölnevet. Ez jó! Hogy ön is abba a kulcsba kapaszkodik. A fekete férj szeme villan, mérges vagy ideges vagy izgatott, mutatnék néked valamit, mondja. Fogja a kulcsot, erőből tartja magát. Az apa elmeséli a kulcs történetét. (Keskeny az ágy, házasságkötésük óta ebben fekszenek, s ő, az apa sokszor kapaszkodott bele abba a kulcsba, nehogy leessék, a kulcs a sok fogástól kifényesedett.) Nézze, nézze csak, egészen kifényesedett, a sok, hogy úgy mondjam, használatból. Mosolyogva bólint. A fekete férj toporog, mutatnék valamit. Elnézést kér az apától. Azt játssza el, hogy szívesen beszélgetne még az apával. A fekete férj a zongorához vezet, egy *furcsa alakú* partitúrát mutat. Szép, mondja. Végigfut az ujja a kanyarodó öt-sorokon. Facsónak, mondja az apa, de jó masszív. Gyönyörű a *kert*, Istenem, hogy mennyi ott ilyenkor a munka. A rügyek akkorák már, mint a körmöd, jön az apa a zongorához. Fölrezen, szótlánul mutat magára: én? Az apa zavartan toppant, a fekete férj összecsapja a partitúrát. Nem, nem ön, a rügyeket mondom, hogy mennyire megnőttek már, mindenütt látszik az élet. Édeskés izzadságszag van a szobában, émelyítő. Igyunk egy pohár vizet, mondja. A fürdőszobába mennek. Hová mászkálnak ezek, hallják bentről. A magas fiú leemel egy fakó könyvet a pipereszekrény tetejéről, egy borotvapamacs is van ott, porosak. Együtt fújják le a könyvről a port, nevetve visszahajolnak, mintha a szemükbe ment volna a por. A fiatal férj megütögeti a könyvet, elsárgult, régi könyv, papírja töredező, egy mondatot olvas föl: *Isten országát pedig nem lehet úgy berendezni, mint a Nemzeti Parkot*. Ezen megint összenevetnek. Aztán a konyhába mennek. A szobába. Az előszobába. A zongorához. Mérhetetlen idő múltán az apa azt mondja, az alaszcai kutya győzött, az volt a legerősebb. És mi lett a szőke fiúval, kérdezte figyelmetlenül, a fekete férj az ajtóból intett neki. Meghalt, de az alaszcai kutya bosszút állt, mind a hármat megölte. Igen, bólint. A huzattól kinyílt a kisháló ajtaja. A félig leszakadt szobában, a leszakadásban most semmi tragikus sincs. Olyan, mint egy újszerű építészeti megoldás. Távolságba hajló dombokat lát, a bokrok már sűrűk. Az ajtó magától lassan becsukódik, szűkül a rés. Az alaszcai kutya aztán visszament a farkasfalkába. Persze, mondja, mi más is! Az apa elmosolyodik. Nem tételezett föl róla ennyi higgadtságot. Töltött tojást esznek. Virsli is van, rancos. Két ujjal fölemel egyet, lassan a szájához viszi, száját előregömbölyíti, beleharap. A két nő lehajtja a fejét. A torma kitűnő. Ez is a kertben termett? A tormát csak könnyű, távoli szélben lehet reszelni, teszi hozzá gyorsan. A fiatal

férj most jön el az ajtótól. Bocsánatkérőn megvonja a vállát. Lehetetlenül viselkedünk, súgja. A rettentő magas fiú mellé ül, el van a délután valahogy kapkodva. Bólint, nevetve ismétli, lehetetlenül viselkedünk, bújócskáztunk egész délutánon át. A fekete férj igent int, *a dolog nehezebb és egyszerűbb, szabadság van, vagyis kockázat van és áldozat van és mérlegelés van és lélekjelenlét van és tudás van és akarat van*, mondja suttogva, mindenki hallja. A csendben a rágások hallatszanak. Paradicsomlét iszik, langyos. Kezében hirtelen megáll a pohár. *Ő hol van?*, kérdezi szinte követelőzve.

(A szöveg a Petőfi Irodalmi Múzeum digitális könyvtárából származik)

Esterházy Péter: Keringő szívütemben

Jaj, ne titkold a szemed előtt ugráló zöld lufikat, ne titkold az ornyeregről – mint a ferdén hajtott kő a kőről, szikla a szikláról – megpattanó zöld lufikat, a levegő-gömböt a zöld ruhában, nyakkendő nélkül, mintha csupán egyszerű hétköznapi csüngene a felhőkről (nyakkendő-köteleken), és ne titkold azt a robajt sem, amelyik füledben félkönyökkel egy sárga zongorára támaszkodik, és amelyik majdnem látta, mikor a lufit nyakon szúrta (a sipítás, a vér, a lyuk a torkon, az átlátható torok) egy gally-tör a fasorból; tehát emeld föl fejed, s közben kezdeddel ne tégy gyanús és mocskos mozdulatokat, emeld föl fejed, szempilláid ne érintsék egymást, ügyelj a légzés ütemére: pontosan akkor fejeled a zöld lufikba (mindegyikbe), mikor úgy érzed, színültig üres a tüdőd (esetleg, ahogy a fürdőköd fenekén a szappanhab, egy-egy hörgőben foszlány-nevetés).

És most tegyük föl, hogy találkozol a nagybajuszos házmesterrel. Szemben álltok egymással, orrotok szinte összeér, kezében szemetesvödör, kezdedben virág. Három virágszál. Rózsa. A tövises rozsdás szúrása a tenyereden; a vér katicabogár-pöttyei. Összeszorított foggal a kübli föléd emeled a kezedet. Tekintetetek összeakaszkozik, egyre reménytelenebbül gubancolódik, aztán (karod még mindig kinyújtva, kiterítve), mint pamutgombolyag, egyetlen félfordulattal a szemetesvödörbe gurul. Most kezd lazulni ujjaid szorítása, úgy érzed, úgy kell érezned, hogy az ízületekbe hideg, jeges víz csorog, s lassacskán mindenütt a kevély pillantású tengerszemek lesznek a hangadók, hangjuk csengő-tiszta, mintha üvegalmák koccannának össze a te leheletedről (vagy sóhajodtól), így ne is csodálkozz, hogy lazulni kezd ujjaid szorítása, erőd lusta szárnycsapásokkal köröz fejed fölött, glória lesz, majd fény-négyszög, majd láng, halk lobogással, majd láng, világosság nélkül, s amint végre-végre fejedre száll a szürke hamu, észreveszed, hogy lazulni kezd ujjaid szorítása, s amikor maga a szorítás ugrik körmöd hegyéről az ismeretlen sötétbe, akkor lelkedben is történnek változások, szél kerekedik, zöld szemű, bozontos hajú, kedves fickó, aki fölhajtogatja lelked négy csücskét, mint a palacsintát, mielőtt egy kevés kis túrót tennél a hasába; de máris lelked sirályait engedjük magunkhoz közel, a fehér szárnyaikat,

szárnyaik surrogását, a surrogás r-eit, melyek most faarccal kezdedhez lépnek, fejüket ügyesen két ujjad közé tuszkolják, s szétfeszítik őket, nem is nagyon ellenkezel, érzed, hogy lazulni kezd ujjaid szorítása, s minden figyelmedet a rózsáknak szenteled, a rózsáknak, melyek lassú lebegéssel, mint a léghajók, érik el a szeméttvödör hűvös pléhföldjét.

Nézzük tovább. Miután átbukdácsolhatunk néhány dombon vagy buckán, melyeknek vakondtúrásszerű rögeit a fekete percek és órák adják, ismét téged látunk: állj hát ott, a fa alatt, melynek ágai emberi kezek, férfi, női, fiatal, öreg, gyermek, anya és tanti kezek. Kezet fogsz mindegyikőjükkel, elmorgod a neved – ajkaid alig nyitva –, de azért érthetően. Nem érted szomorúságod, nem érted azt a fájdalmat, mely homlokod mögött ül, s szívélyesen simogatja koponyád, hogy üvöltözni tudnál. Üvöltözöl. A fa megrázkódik, a tenyerek tapsra verődnek. A felemás tenyerek taps-sikolya. Aztán elsötétül az ég, kék potrohú felhő habzsolja a napot, penge villan karcsún, s a felhasadt felhőből szavak hullanak alá, hófehér szavak, mozgásuk közeledbe érve lelassul, megnyugszik, s fejedre már rendben, egyesével koppannak. Köldöködig ér a szóár, gyere, ne bírd tovább. Várj csak. Fordulj meg sarkadon, menj vissza. Megint ott állsz a fa és a felhő alatt, és a fejedről leforduló szavakat próbálsz úgy a földre pöckölni, hogy a hátukra essenek, a kitinpáncélra, és ha megvan benned az a szent képesség, mely a figyelmedet el tudja vonszolni az ízelt lábak komikus kapálódzásától, akkor vizsgálódásod eredménnyel járhat, akkor megláthatod, mi csillog a szavak rezgő végű csápjain. Nos, jó: ne vessünk. Hahotánk szüreteli a fát, köldökig ér a kéz-ár (térdedet okos asszonykéz simítja), gyere, ne bírd tovább.

(Most van egy kis idő, végignézheted kudarcaidat, ott fekszenek a penészes fal tövében, csak a fehér papírlapokat kell fölhajtanod, s máris megbámulhatod penészes arcukat, a léggömb arcát, a rózsza arcát, a kéz arcát, a szó arcát. Simítsd el a fehér lepel ráncait, és ne sírj és ne neved.)

Elég ebből a merev jelenetből, izmaid nem statikus erőfeszítésre termettek. Fuss. Oszlop-lányok mellett futsz el, lendületed meglibbenti a szoknyák szélét, mindenütt ott marad a bőrön tekinteted egy-egy szilánkja. Az egyik véresre karistolja a lány combját. Mondjad: ne haragudj. Kérj bocsánatot. Bocsánat. A lány a sebet nyalogatja, letérdelsz mellé, és megvakarod a füle tövét. Együtt futtok tovább, te elöl, mögötted hűséges (noha kissé büdös) komondorod. A kutya oldalában tátongó sebet, mint a virágot a szirmok, ellepik a legyek. Rohanástok nyakába vessen lasszót egy férfi. Látszik, hogy ért hozzá. A rohanás, nyakán az ismeretlen anyagú kötéllal, ájultan hever közted és a komondor közt, amely szaglászgatja. Mozgástok természetesen lassú. A férfit papnak nézed. Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! A köszönéstől fejetek pillérje lesz egy jéghídnak, a hídon szekerek gurulnak lovak nélkül, a szekereken színes zsákok. Lassú vagy: mielőtt rájönnél, merre lejt a híd, s mi van a színek mögött (tényleg!? mi van a színek mögött?), a férfi ingatni kezdi a fejét, és rianások űzik el közületek a csendet; a szekerek zuhanása együtt a jégtörmelékekkel. Mindegy, mindegy, ne bámuld a széttört darabokat, bűnöd, látod, tócsává puhítja a jeget, mindegy, figyelj a férfira. Szertartásosan feléd lép, s bordó selyempárnán átnyújtja a lasszót. A jelenethez illetlen gyorsasággal nyúlsz az ajándékért, a kötelet glóriává fogod össze fejed fölött, majd viccből a nyakad köré tekered, átveted egy faágon és rácsimpaszkodsz, ám amint a kötélt a halálig feszülne, az egész jelenet festetlen cserépdarabokra esik széjjel, látszik, hogy viccettél. Erősítsd a kötelet a komondorra, mire az piszkálni kezdi orrával az ájult rohanást. Újult futástok tisztítja a sebet. A legyek lassan elmaradnak. A férfi, akit inkább gondolj bányásznak, figyel. Mindörökkön-örökké. Bocsánat. Semmi-semmi.

Nyugodtan állj a házmesterék ajtaja elé. Az ajtó félig nyitva, ha akarsz, beláthatsz a belső

szobába. Akarj. Egy női lábat látsz és két férfikezet. (Egy női lábat, két férfikezet.) Becsukod az ajtót, mire megjelenik a házmester. (Megjelenik a házmester.) Nem látod a kezét. Térdel meglököd az ajtót: a női láb, a férfikéz. (Fi kéz.) Bólintasz, becsukódik az ajtó, és megjelenik a nagybajszos, kéz nélkül. () Hagyd ezt a játékot abba; kérjed meg inkább, hogy vigyen föl a liften. Acsarkodva álltok szemben egymással, mint a kutyák. A házmester lehelete rosszullétet csempész a nyakad köré, sálnak. Elintézem, hogy megfogja a nyakad, majd tüstént ordítva elengedje, elintézem, hogy nézegesse szénné égett kezét. A fekete szén-kéz árnyéka a liftajtón. Látod, mindent megtehetek érted, s te mégis a felvonó belsejét borító fekete-fehér fényképet nézgesd: a léggömb arcát, a rózsza arcát, a szó arcát, a bányász arcát, a kéz arcát. Simítsd el a tükör ráncait.

(A szöveg a Petőfi Irodalmi Múzeum digitális könyvtárából származik)

Ballai László: Palla Bianka bűnöző lesz

Talán még a szelet is megfenyítették, ha Balla Bianka szőke fürtjei közül csak egyet is arrébb igazított. E fürtök fokozott selymességének, fényességének és puhaságának biztosítása a házi fodrász feladata volt, aki hetente kétszer megjelent az évről évre csinosodó és bővülő budai villában. Bianka édesanyja dédelgető szárnyai alatt növekedett, de ha az asszony – a ruhapróbáktól vagy a migrénjétől – nem tudott vele foglalkozni, a bejárónő és a kertész ajnározták, csak egy szemvillanására is ugrottak, szája legenyhébb görbületére már hozták is a vigaszt nyújtó svájci bonbonokat és a drága selymekbe öltöztetett, divatos iparművész által készített babákat. A gyermek egyszer hüppögve érkezett haza az iskolából, ahol emelt hangon figyelmeztették házi feladata elmulasztásának lehetséges következményeire, másnap reggel tanítója az igazgatói irodában találta magát, ahol állásának elvesztésével fenyegették meg, ha nem kér azonnal bocsánatot a „szegény” kislánytól. Amikor már a felső tagozatban – a legnagyobb diszkrécióval és körültekintéssel – felhívták a szülők figyelmét Bianka lemaradására bizonyos tantárgyakban, rögvest a budai villában termett a matematika- és az angol-korrepetitor, s a legnagyobb illedelmességgel kezdték meg a felzárkóztatást a Regency stílusú tanulószobában, amely az elismert – állami megrendeléseket is csak hosszú határidőre vállaló (de nem túl absztrakt) – kortárs mesterek műveit bemutató szoborparkra nézett. A leányt tizennyolcadik születésnapján édesanyja egy teljes – kis- és nagyestélyit is tartalmazó – Chanel ruhakollekcióval, édesapja pedig egy – Németországból importált, sőt, német rendszámú – tűzpiros, nyitott, Porsche típusú sportautóval lepte meg. Bianka első útja legjobb barátnőjének egy Andrassy úti villában rendezett partijára vezetett. Szülei nyomatékosan kérték, hogy csakis a főútvonalakon közlekedjen, egy kort szeszt se igyon – hiszen az Orbán-kormány „zéro toleranciát” hirdetett, amelyet gyakorol is – és éjfélre érjen haza. Ehhez legkésőbb háromnegyed tizenkettőkor kell elfordítania a Porsche

slusszkulcsát, figyelmeztette szeretetteljesen édesapja.

Palla Bianka pontosan éjjel háromnegyed tizenkettőkor indította be a tűzpiros sportkocsit, kigurult a villa kertjéből, végighajtott az Andrassy úton és a Nagykörúton, majd pontosan éjfél előtt öt perccel a Margit-híd szigeti lejárójánál egy rendőrkordonba ütközött. A fiatalság boldogsága járta át az ereit, ezt az örömet – még ha szabad lett volna is inni – nem kellett a fogadáson metszett kristálypoharakban felszolgált Gobillard & fil pezsgővel tovább fokoznia – mindenki neki udvarolt, mindenki az ő frizuráját, sminkjét, kisestélyijét, ékszereit és sportkocsiját csodálta. Azért egy kis izgalom átfutott rajta, amikor meg kellett állnia.

– Fogyasztott alkoholt?

Ezt a kérdést Bianka furcsállta, hiszen sem édesanyja, sem a csak munkájának és családjának élő édesapja, sem pedig ő nem szokott koccintgatni, pusztán ünnepi alkalomkor, de még olyankor is marad a borosüvegben. Most pedig, mivel vezetett – szülei kifejezett kérése nélkül – sem ivott volna, pedig igencsak invitáltak a francia pezsgővel. Persze ezt nem tudhatja ez az egyszerű rendőr. Azért a lány sértőnek tartotta, hogy megfújatták vele a szondát.

– Rendben van. Kérem a személyijét, lakcímkártyáját és a forgalmi engedélyét.

Még ez is. Nem fog hazaérni. Majd telefonál, gondolta Bianka, miközben átadta az iratait. Az ellenőrzés elhúzódott. Az okmányaival átsétáltak egy rendőrautóhoz, amelynek a rádióján egyeztettek az adatait. Éjfél lett. Felemelte a mobilját, ám annak lemerült az akkuja. Az izgalomteljes készülődésben elfelejtette feltölteni. Szegény szülei, hogy fognak izgulni. Eh, de hát csak pár percet késik. Közben a rendőr, aki megállította, tanácskozni kezdett egy kollégájával. Mindketten odajöttek hozzá.

– Álljon félre a járművel – szólította fel a kolléga.

Bianka ijedtségében alig találta a slusszkulcsot és akkorát csúsztatott a kuplungon, hogy felbőgött a motor.

– Kérem, szálljon ki az autóból.

– De miért? – Bianka lába megbicsaklott a túsarkú cipőben.

– Öné a jármű?

– Persze. Most kaptam ajándékba.

– Ezzel az autóval nem mehet tovább.

– Hogy-hogy?

– A rendszám az uniós nyilvántartó szerint nem az ön tulajdonában lévő autóhoz tartozik.

A lánynak a torkában kalapált a szíve.

– Akkor most mi lesz?

– Beszállítják egy raktárba, amíg a bűnügyi vizsgálat tart.

Biankára végtelen magány zuhant, körötte mindenféle rendőrök, ittas járművezetők. Telefonálni nem tud. Mit csináljon, hol itt a segítség? Menekülni, el innen! Ekkor női ösztönével kedvesen rámosolygott a rendőrrre:

- Megtenné, hogy hív nekem egy taxit?
- Nem lehet, parancsot kell kérjünk az ügyeletes tiszttól.
- Hogy-hogy parancsot...
- Ő dönti el, hogy továbbengedhetjük e – persze a jármű nélkül –, vagy be kell vinnünk a kapitányságra.
- A kapitányságra – Bianka megszédült. – Miért?
- Ön elkövette a közlekedési azonosítóval való visszaélés bűncselekményének gyanúját.
- Bűncselekményt? Én? Nekem fogalmam sem volt arról, hogy visszaélnék bármivel is. Különbösen is csak tévedés lehet. Ezt az autót az édesapámtól kaptam.
- Elhiszem, hölgyem, de mégiscsak ön vezette a járművet, és nekünk szabályszerűen kell eljárunk.

Az a rendőr, aki megállította, most megsajnálta a minden ízében remegő lányt:

- Üljön vissza a kocsiba addig, amíg intézkedünk. Te, Szedlák – fordult a társához. – Tényleg szemmel láthatóan fogalma sincs az ügyről. Azért ezt mondjuk el a főnöknek. Hátha elengedi.
- Jó, de a slusszkulcsot le kell foglalnunk – bólintott Szedlák.

Bianka első könnyei már akkor kihullottak, amikor átadta az indítókulcsot, amikor pedig beültették a rendőrautóba – merthogy az ügyeletes tiszt elrendelte bűnügyben való előállítását – záporozni kezdtek.

- Nyugodjon meg – vigasztalta az első rendőr. – Csak formalitás az egész. Kihallgatják és már ki is engedik.

Felemelkedett a kapitányság sorompója. Bianka hátrafordult. Maga sem tudta, miért. Egy pillantás a szabad világba?

- Ittas? – kérdezte a lányt végigmérve a kapus.
- Rendszámos – felelt Szedlák.
- Az gubanc.

Egy hosszú, kopár alagsori folyosón végigvonulva megálltak egy súlyos, szürke vasajtó előtt – mellette csengő. Szedlák megnyomta a gombot. Idegesítő berregés hallatszott, majd reteszek csattanása. Az ajtó kitárult. Valami előhelyiség félébe lehetett látni, odabent másik két ajtó sejlett.

- Várni kell – mondta Szedlák.
- De azt mondta, hogy csak formáság – fordult az első rendőrhöz Bianka.
- Az, persze, hogy az. Kicsit várni kell, és majd lejönnek az emeletről.
- És hol kell várni?
- Palla Bianka? – csattant fel egy rendőrnő hangja.
- Igen.
- Lépjen be.

Az előhelyiségből három további vasajtó nyílt, kettőn kémlelőnyílás. A rendőrnő írópult mögött állt, mellette szekrény benne külön-külön zárható fakkok, mint a postafiókok.

– Reggelit kér?

Bianka majdnem elájult.

– Reggelit? De hát azt mondták, hogy mindjárt elengednek.

A két rendőr, aki bekísérte, közben elpárolgott.

– Tehát kér reggelit?

– Nem, köszönöm...

– Leltárt veszünk fel az értékeiről.

– Miért?

– Nem lehet bevinni a fogdába.

– Fogdába...

– Borítsa ki a táskáját!

Azzal a Dior rúzs és szempilla spirál, a Givenchy parfüm, a Chanel pénztárca – utóbbinak a tartalma címletek szerint felvéve – s mindaz a kedves tárgy, amelyet eddig csak Bianka vagy az édesanyja ujjá érintett, végezetül a Chanel táska is a piszkoszöld színű asztallapról egy barna papírzacskóba vándorolt, amelyet elzártak. Bianka úgy érezte, lemeztelenítették. Pedig csak most következett a motozás.

– Forduljon a fal felé!

– Tessék?

– Forduljon a fal felé, a két kezét magasra emelve támaszkodjon a falnak, a lábát pedig tegye terpeszbe.

– Jajistenem!

Biankában fellobbant a test, a szemérem önérzete – hogy most rúgnia, karmolnia, fogát összeszorítva kell védekeznie –, de rögtön ki is hunyt, s miközben az idegen ujjak szakszerű automatizmussal tapogatták, úgy érezte, teljesen elveszíti önálló akaratát.

– Most már bemehet! – azzal nagy csikordulással feltárult előtte a női zárka ajtaja.

A teljesen kopár helyiségben – amelyben két oldalt támla nélküli, telekarcolt, az egyik sarokban priccsé mélyülő lóca húzódott – már ketten tartózkodtak. Egyikük, egy mocskos kabátba burkolódzott, holtrészeg hölgy a priccsen aludt, jelenlétének súlyát negyedórás periódusokban horkantásba fullasztó horkolással jelezve. A másik hölgy ellenben, aki rubensi testalkatának fittyet hányva – vagy talán éppen azt hangsúlyozva –, térden felül érő miniszoknyát, és szűkre szabott blúzt viselt, amelyből csaknem kibuggyantak tekintélyes keblei, azonnal lecsapott a zavarodottságában a sarokba szédülő Palla Biankára:

– Te is ittál, kicsikém?

– Nem, én nem tudom, miért vagyok itt. A rendszámmal volt valami...

- Reggelit kértél?
- Nem.
- Ostoba vagy. Mindent el kell fogadni, amit adnak.
- Azt mondták, mindjárt lejönnek értem az emeletről.

A hölgy felkacagott:

– Hogy mindjárt lejönnek? Te mész fel, életem, mögötted ballag majd a kihallgató altiszt fegyverrel az oldalán. – Elmélyítette a hangját. – „Előre menjen, most balra, most jobbra, üljön le a székre, de ne húzza közelebb az asztalhoz”.

– Ön már járt itt, asszonyom?

– Hogy jártam-e? Na, idehallgass, amivel én foglalkozom, az az állampolgári jogom, de ezek a rohadt parlamenterek csak csűrik-csavarják a törvényeiket, hogy legalább szabálysértésbe keverjenek és megbírságozhassanak, de nem ritkán magam is meglepődöm, hogy bűncselekmény gyanújával előállítanak, azaz lesittelnek egy éjszakára. Aztán jön a kihallgatás, de az nem nagy ügy. Na most, a te eseted is ilyen, lefogadom, gőzöd sem volt arról, hogy lopott autót vezetsz.

Biankánál megint eltörött a mécses, mire a hölgy odasietett hozzá, és megölelte. És a lány nem az olcsó kölniével keveredő alkoholszagot, hanem a szeretet áradását érezte.

– Látom jól kistafiroztak. A faterod mivel foglalkozik?

– Kicsoda? Ja, vállalkozó.

– Az jó, amíg jól megy a bolt. Nálam is lakott egy vállalkozó – van egy kis szobakonyhám –, szédített, hogy ilyen üzlet meg olyan terv, de csak két havi rezsit fizetett ki, egy év után úgy kellett kidobnom.

Odasimult a hölgyhöz, aki bármit beszélt is, meleg, puha volt az érintése.

– Mikor szabadulok innen? – kérdezte.

– A szolgálat reggel nyolcra jön, kávézás, fél kilenckor kezdik a kihallgatásokat, egy ember fél óra, úgy fél tízkor kerülsz sorra. Jó is, hogy ruhában vagy, kicsit ugyan hosszú, de felhúzod, amikor leülsz, hogy éppen csak belássanak alá. A férfiak mind disznók, bármit elhisznek neked.

– De hát nincs mit elhitessesek velük, ha a rendszámmal baj van...

– Soha nem árt, ha leveszed őket a lábukról. Ki tudja, mikor kerülsz ide vissza.

Biankának szüksége támadt. Ilyenkor meg kell döngöztetni a fogda ajtaját, hogy az embert beengedjék az előhelyiségből nyíló harmadik ajtón. A lány az orrába csapó büztől majdnem beleszédült az ülőke nélküli fém vécékagylóba. Nem, ő ide soha nem fog visszakerülni! Amikor visszalépett a cellába, a hölgy folytatta:

– Felajánlják majd, hogy jogod van hallgatni meg ügyvédet fogadni, de csak vallj be mindent, a zsaruk nem szeretik, ha játszod az agyadat, de a szépségeddel, meg hogy ilyen finom kis teremtés vagy, az ujjad köré csavarod őket. A bírósági tárgyaláson azonban máshogy taktikázz.

– Bírósági tárgyalás?

– Igen, bűnügyben mindig van. A bíró lestrapált, középkorú nő lesz, úgy öltözz fel, mint egy

apáca. Na, hajcsi. Ha bármi van, ébressz fel, barátnőm – azzal, féloldalt ráfeküdve a lócára, elszunnyadt. Ez szörnyűbb volt, mint mindaz, ami eddig történt vele. Egyedül maradt a vánszorgó idővel. Biankának eszébe jutott a matematika korrepetitor számtani sorozatokra adott példája Akhilleuszról, aki futóversenyben soha nem győzheti le a teknősbékát, mivelhogy a számtani sor végtelen részre bontható. Ugyanígy lehet az idő múlásával is. De csak itt? Vajon a sok látszatcselekvés, ruhapróba, sminkelés, mosoly a fogadásokon nem csak agyonütése az elherdált időnek, amely valójában ilyen kibírhatatlan lassúsággal mászik előre?

És a megfejthetetlen paradoxon teknőspáncélja mögül más gondolatok is előmászta és kavarni kezdtek a fejében. A motozáskor úgy érezte, megszűnt az önálló akarata. De hát volt-e neki valaha is önálló akarata? Miért került ide? Valami nincs rendben az autóval. Valami nincs rendben az édesapjával. Az édesanyja szép és előkelő, de az érintésétől megfagy. Ez a fogdabeli hölgy sokkal forróbb, szeretetteljesebb. Odabújt hozzá. A hölgy nem ébredt fel, de öntudatlanul magához ölelte. Ha egy nappal korábban találkozik vele az utcán, nagy ívben elkerüli. Az anyjához – bocsánat édesanyjához – soha nem bújhatott oda váratlanul, mert akkor összegyűrte a ruháját, vagy lerontotta a sminkjét. Istenem, az a gyönyörű smink, amióta itt van, meg sem nézte magát a tükörben. Négy órája, hat órája?

Mert időközben a neonfény hűvösét felváltotta a fogda ablakán beáradó hajnali sugárzás. A reggel köszöntése. Soha nem figyelte meg a napfelkeltét. A fény, mint a színésznek a reflektor, mozgásterének megvilágítására szolgált. De a színész él a rivaldafényben. És ő? A hölgy megsimogatta a fejét. Ettől, mintegy varázsütésre, elaludt.

– Reggeli! – üvöltötte a napos tiszthelyettes, azzal behajított két tálcát valami szendviccsel és egy-egy palack üdítővel. A korábban holtrészeg, immár másnapos hölgy rá sem tudott nézni az ételre. Bianka barátnője lecsapott a reggelijére.

– Egyél, gyermekem – tolta a lány elé az egyik tálcát.

– Nincs étvágyam – háritotta el Bianka, bár jól esett neki az invitálás.

– Egyél, mert a harchoz erő kell.

– Milyen harchoz?

– Hát az élethez.

Kitárult a vasajtó.

– Kevi Imréné!

A másnaposságtól szenvedő hölgy feltápászkodott, majd kitámolygott. A vasajtó visszadördült. Egy feleség? Ilyen körülmények között? És hol a férje? Palla Biankát mellbe vágta, hogy semmit nem tud más családokról.

– Biztos, hogy nem kéred a reggelijét? – érdeklődött a barátnője.

– Biztos – mosolyodott el Bianka, ugyanakkor rettegéssel gondolta el a pillanatot, amikor majd egyedül marad ebben a sivár fogdában, és a pillanat – mintegy megcáfolva a teknősparadoxont, most hamar elkövetkezett. Barátnője az ügyeletestől elkért tollal sebtében odafirkantotta a nevét és a telefonszámát egy cédulára:

– Engem bármikor hívhatsz. Aztán csak okosan, angyalom.

Ha eddig teknősléppel mászott az idő, akkor most megállt. Az első és a második hölgy behívása közötti idő már a háromszorosára növekedett. A második hölgyet valóban barátjának érezte. Ő beszélt vele először olyan közvetlenséggel, mint egy – gyermekkel. A tanárai és a korrepetitorai mind valami furcsa tiszteletteljességgel övezték, mintha az édesapja egyenesen az ő tanáruk volna. Amikor hirtelen kinyílt a kémlelőnyílás, és Biankának már lépésre mozdult a lába, csak a nevét kérdezték meg. „Adategyeztetés.” Miért? Újabb végtelen percek, negyedórák következtek. A lány járkálni kezdett a cellában, túsarkával hangosan kopogott. Minden koppanással egyben egy kalapácsütést is mért a fejére. Az utolsó, a legnagyobb leszédítette a priccsre. Valaki más helyett ül itt a fogdában!

Végre őt szólították, és valóban mögötte haladt egy altiszt, mintha bizony ártani tudna annak a tagbaszakadt embernek. Ám odafönt az irodában elnézést kértek tőle, mondván, ők nem tehetnek róla, hogy megszigorították a törvényt, ők sem értenek vele egyet, de hát nekik aszerint kell eljárniuk, hiába nem tudott Bianka az autólopásról, és ha megbocsát, de ugye nem haragszik, fel kell vegyék a bűnügyi nyilvántartásba, ide tegye a mutatóujját, oda álljon a magasságmérce mellé, most forduljon oldalt, így, ni, még egy fotó, már készen is vagyunk, csak formaság volt az egész. A mögötte lecsukódó sorompó szinte kisodorta a szabad életbe Palla Biankát, aki megtorpant. Merre induljon?

Ballai László: Napban szikrázó

Szerelmes fák vadlovas pusztában,
szabad, szilaj patkócsattogás közt
gyökereinkkel egymásba ölelkezve
magasodunk.

Koronáink ragyognak,
szeleket szikráztatnak,
szikraesőben mind közelebb ágaskodnak
a Naphoz.

Húrok

Nándi Mihály: Kocsis Zoltán

Minden halállal kiszakad egy rész a lelkünkől, főleg, ha az elhunyt mindennapjainkban megjelent, mint Kocsis Zoltán. Olyan, mintha ismertük volna, pedig csak messziről láttuk a koncertteremben vagy hallgattuk a felvételeit a lemezjátszóról, a rádióban. Vagy mégis ismertük, jobban, mintha fizikai kontaktusba is kerültünk volna? Őszintébb vélemény alakíthattunk ki róla magunkban, hogy milyen flegma, felháborodhatunk a mondatain, pl.: a zenekar (mármint az ő zenekara) egyre jobb, a közönség pedig egyre rosszabb. Ha igaz is az ilyesmi – mert már mögöttünk is füttyörésztek operaelőadás közben, és mellettünk is csavarták le a nagy szisszenéssel kinyíló vizes palack kupakját a színházi előadáson – ilyesmit mégsem illik mondani, pláne nem a rádió mikrofonja előtt. De hát ezt egy kézfogás utáni udvariaskodás során nem osztanánk meg vele, csak azt, hogy mennyire örülünk, milyen nagyszerű volt, de különösen ekkor, meg akkor, és mik a tervei?

De hát nem annak örülünk igazán, ami érdek nélkül tetszik? Nem azt szerethetjük-e igazán, akitől nem várunk semmit, és aki mégis gyönyörködtet? Akinek a célja par excellence a gyönyörködtetés?

Ma is megvannak Kocsis Zoltán első lemezei, egy ábrándos, fiatal gyermekarc tekint le a borítójukról, tán még érettségizőnek sem vélnénk, ha a villamoson látnánk. Ám a bakelitbarázdákon sikló tű alól egy érett, nagy zongorista billentéseire figyelünk fel. És valami végtelen természetességre. A manírok és pózok, amelyek a megnyilatkozásait kísérték, a csuklójánál megálltak. A zongorára született ujjak ösztönösen a helyes irányba szaladtak. Az arc, az ember időközben megöregedett. De a lélek nem. Az csak megacélosodott, mint a Steinway zongora húrja, amely egyszerre lágy és kemény.

A csodazongorista pályája elejére élesen figyeltem. Kocsis feltűnően jól és sokat játszott Bachot és Bartókot, ezzel mintegy kifeszítve a szivárvány ívét a zene égboltján. Majd működését más, legendássá vált pianisták megismerése háttérbe szorította előttem. Horowitz, Rubinstein és Fischer Annie felé fordultam. Felejthetetlen zongoristanőnknek gyűjteni kezdtem Beethoven szonáta-összkiadásának lemezeit, amelyeket önfeledt csodálattal hallgattam, mígnem a 110. Opus, az Asz-dúr nem került sorra, amelyet nem értettem, zavarosnak tűnt, különösen a harmadik tétele. Kései szonáta, Beethoven talán már eltévedett az új utak keresgélésében. Nem sokkal ezután a Bartók rádióban felcsendült ugyane mű záró része, és a felejthetetlen előadásban tökéletesen kifomálódott a tétel formája. Hát persze, semmi romantika, ez egy fúga, azzal a szigorúsággal kell játszani, ahogy Bachot. Előadta: Kocsis Zoltán, aki nem elégedett meg a zongora magányával, vonzotta a nagy apparátus, a zenekar mozgatója.

Egy interjújában közölte, hogy produkciós és betanító karmesterként egyaránt nagyra tartja magát. Ugyanakkor elmondta, hogy addig próbálja a darabot, amíg az az ő belső hallásának megfelelően nem szólal meg. Az egyik Kongresszusi Központban adott koncertjén nyújtott produkciója során fél lábon állva, mélyen előrehajolva csak a tömegvonzás törvényét legyőzve nem zuhant a brácsások közé. Évekkel ezután újév napján a rádióban felcsendült Bartók *Concertója*. Éppen a malacot sütöttem s kenegtettem sörbe áztatott szalonnával. Micsoda hangok. Ferencsik János felvétele az etalon. De ez nem ő. Kiesett a kezemből a sódar, a kanapéra

szegeződtem. Majdnem odaégett a pecsenye. A tökéletes *Concertót* hallottam. A Nemzeti Filharmonikusokat vezényelte: Kocsis Zoltán.

Nándi Mihály: Simándy a gáton

Meghallgatva a *Carmen* egy 1955-ös felvételét, mindenképp előtte ez ütötte meg a fületem: „Fel torreádor a gátra!” Mit keres a torreádor a gáton, ahol a gátőrnek, illetve vész idején az árvízi munkásoknak van helye? Igaz, a zsákokban homok van, csakúgy, mint az aréna porondján, de valljuk be, ez nem hozza helyre a képzetet, mint azt az ideológiai megfelelés szándéka sem igazolja, még a népi demokratikus forradalom korában sem, amelyben „hídcsatát” és „széncsatát” vívott dolgozó népünk, amelynek tagjai legények voltak, de mégsem a „hídgáton” vagy a „széngáton”.

Mindenesetre az operaelőadáson Don Josét Simándy József alakította – remekül. Száz esztendeje született legendás tenorunknak legalább annyira ártott Bánk Bán szerepével való azonosulása, mint amennyit az használt nekünk. Mert az azonosulás olyannyira tökéletesre sikerül, hogy az ember egyfelől csak Simándy hangján volt hajlandó elfogadni a *Hazám, hazámat*, másfelől az a vélemény alakult ki benne, hogy ez a kissé nazális, de nem elég erőteljes hangú énekes azt a szerepet tudta elkapni igazán – amúgy csak egy átlagos énekes. Ezt az impressziót az Opera vezetése is megerősítette azzal, hogy pályája utolsó évtizedében Simándyt már csak a *Bánk Bán*ban léptették fel.

Pedig a Szürketaxi vállalat egykori autószerelője, aki lankadatlan szorgalommal tanulta az éneklést, kezdetben Posszert Emília magániskolájában – első eredményként 1939-ben be is kerülve az Operaház kórusába –, majd 1943 és 1945 között a Zeneakadémián, dr. Székelyhidny Ferencnél, szólótenorként 1946-ban mutatkozott be a Szegedi Nemzeti Színházban, mint Don José, megformálta az operairodalom hősszerepeinek javát, így Taminót, Florestánt, Hunyadi Lászlót, Don Carlost, a mantovai herceget, Manricót, Otellót, Radamest, Lohengrint, Stolzingi Waltert, Caniót, Calafot, Cavaradossit, des Grieux-t és Turiddut.

Korunk nézői az ötven évvel ezelőttinél sokkal magasabb követelményeket támasztanak az operaénekesekkel szemben, akiktől nem csak a csodálatos hangot és énektechnikát, de az érthető szövegmondást, a vonzó megjelenést és a tökéletes színészi játékot is megkövetelik. És az 1955-ös *Carmen* előadáson Simándy már ezzel kényeztette a közönséget. Gondoljuk el, milyen lehetett az az alakítás élőben, ha annak intenzitása a – nem túl jó minőségű – rádiófelvételen is átsütött. A Don José és *Carmen* közötti zárójelenetben legalább akkora teljesítményt nyújtott – ha éppen felül nem múlta azt –, mint amit a Bánk és Gertrudis közötti végső összecsapásban megszoktunk. Nagy klasszissá válását munkamódszere is segítette, nem csupán énektechnikai és lelki szempontból elemezte az általa megformált figurákat, hanem azok irodalmi-történelmi háttérét is feltárta.

Simándy tehát, aki kétkezi munkásból küzdötte fel magát a „gátra”, helyesebben szólva a „munka frontjáról” a színpadra, és ott visszavonulásáig, babérjain soha meg nem pihenve, kemény munkával tartotta a formáját – én például soha nem hallottam bakizni –, olyan nemzeti génuszunkká vált, aki a legnehezebb időkben sem törekedett külföldre – az önmegvalósítás, de különösen a magasabb gázsi reményében (noha sikerrel vendégszerepelt a müncheni Staatsoperben) –, kimagasló művészi és emberi teljesítményével még a legálságosabb korokban is egy igazi hazát varázsolván az Operaház színpadára – különösen Bánk Bánként.

Ballai László: Habilis vagy nem?

Zelinka Tamás *Parlando* c. folyóirata (amely egyébként azt sugallja, hogy a magyar komolyzenei események kb. 50-50 %-ban nép-, illetve egyházzeneire korlátozódnának) legutóbbi számában egy érdekesnek tűnő cikket közölt Dr. habil. Nemes László Norberttől: *Beszámoló előadás az „Aktív zenetanulás énekléssel és mozgással – módszerek és ezek hatásvizsgálata” c. kutatás tervezéséről.*

Tehát Dr. habil. NLN az általa vezetett jó fél tucat fős kutató csoportjával a Kodály koncepció jegyében két éven át dolgozott azon a Magyar Tudományos Akadémia 2014 őszén meghirdetett szakmódszertani pályázatának keretében – gondolom pótlólagos tiszteletdíjért –, amely egyébként, mint a Kodály Intézet igazgatójának, amúgy is munkaköri kötelessége lenne. „Hogyan tanítsuk a zenét az iskolákban? – veti fel a kérdést. – A szakmódszertani pályázat keretében végzett munkánk arra irányult, hogy olyan módszerekkel dolgozzunk, amelyekkel az iskolai zenetanítás vonzóvá tehető a gyerekek és a fiatalok többsége számára, s ezzel elősegíthetjük azt, hogy fogékonnyá és befogadóvá váljanak a körülöttük található zenei értékekre.”

A cikkíró munkájuk eredményeivel igen elégedett volt, különösen a kutatócsoport által kidolgozott két, részletes módszertani modellel, amelyet óratervek, fotó és filmanyagok gazdagítanak. „A módszertani eszközök a NAT-ban meghatározott fejlesztési és kulcskompetencia területek (az esztétikai-művészi tudatosság és kifejezés; személyi és szociális kompetenciák) szerint is felsorolásra kerültek” – büszkélkedik. Az eredmények „továbblépést” igényelnek, Dr. habil. NLN kutatómunkájának folytatását – továbbra is külső forráskora támaszkodva – több év távlatában képzelem el, hogy részletes kidolgozásra kerülhessenek a módszertanban meghatározott ének-zene órák tematikus tervei és példatárai. „Hosszútávú célunk az, hogy egy olyan újabb aktív zenetanulási modell jöjjön létre, amely összekapcsolja, kombinálja a kezdeti szakasz két modelljének leghatékonyabb megoldásait.”

De hát mik ezek a zeneoktatást merőben új alapra helyező módszertani modellek?

1. modell: kreatív mozgásos tevékenységek éneklés és zenehallgatás közben A tanórai éneklést és a zenehallgatást a tanár által létrehozott ritmikus mozgáskoreográfiával kapcsolja össze. A

koreográfia nem azonos a hagyományos népi gyermekjátékokat kísérő dramatizálással vagy játékkal, hanem a zenei elemek, elsősorban a dalban megjelenő metrikus, ritmikus, formai, dallami és polifón képletek megjelenítését szolgálja. A gyerekek a feladat megtanulása és elvégzése során a zene adott összetevőinek testi és térbeli megtapasztalására kapnak lehetőséget játékos formában.

2. modell: a Kodály koncepcióra épülő zenetanítási gyakorlat gazdagítása a Kokas-pedagógia kreatív módszertani eszközeivel, az abban megnyilvánuló gyermek-központú pedagógiai szemlélettel, és mindezek adaptálása a Kodály koncepcióban hangsúlyos zenei írás és olvasás tanításának reprodukív folyamataiba, úgy, hogy közben adaptálja azt az iskolai ének-zene tanítás folyamatába. „Kokas Kláránál a Kodály koncepció értelmezésének továbbgondolása történik. Ezen az úton a zenei befogadáshoz nem szükséges a zenei írás-olvasás képessége az egészen kicsi gyermek számára, aki még intellektuálisan nem képes a zene befogadására, (a mozgás segítségével) mégis teljes lényével érti, érzi azt.”

„A két új zenepedagógiai modell közötti kapcsolatot az éneklést és zenehallgatást kísérő mozgás szisztematikus alkalmazása jelenti – szögezi le Dr. habil NLN. – Miért a mozgás?

- A zene és a gyermek között a legfontosabb kapcsolat, hogy mindkettő lételeme a mozgás.
- Az észlelt zenei hang és a zenéről formált gondolat közé ékelt mozgások mind a zenei érzékelés tükrévé válnak a zenehallgatás vagy az éneklést kísérő mozgás folyamatában.
- A test beavatása a tanulás folyamatába nemcsak hasznos, hanem örömteli folyamat is.
- A mozgás fejleszti a kreatív kifejezést, a zenei jelenségek elméleti megértése és mozgással összekötött megérzése jelentősen befolyásolja a zeneértést és zenei érzékenységet.
- A mozgás fejleszti a kreatív kifejezést, a belső zenei elképzelést, ritmusérzéklet, segíti a zenét tanulók aktivitását és koncentrációját,
- a mozgással kísért zenehallgatás és/vagy éneklés serkenti a zene agyi feldolgozását.”

Azt is megállapította a kutatócsoport, hogy a zeneoktatás a nem-zenei képességek fejlesztésére is kihat, így:

- a fonológiai tudatosságra,
- az értelmi képességekre,
- az „entrainment”-re, azaz a neurális ráhangolódás képességére,
- a figyelmi képességekre
- és a társas kapcsolat kialakításra.

Először is, itt most nem akarok kitérni arra, hogy a 2012-es nemzeti alaptanterv hogyan fordította fonákjukra a korábbiakat, és annak örve alatt miként folyik a magyar közoktatás színvonalának drasztikus lerombolása, de a NAT-ra való hivatkozás – amely ellen minden valódi

szakembernek szent kötelessége tiltakozni – a jelenlegi körülmények között egy projektre egyenesen a tudománytalanság és szakszerűtlenség bélyegét nyomja rá. Gondoljuk meg, páratlanul értékes, pedagógiai teremtő munkássága során Kodály Zoltán hivatkozott-e valaha is az MDP vagy az MSZMP oktatási irányelveire? A rendszer adta lehetőségek kiaknázása nem azonos az elvtelen politikai megfelelés szándékával, amely Kodálytól teljesen idegen volt.

Másodszor „a két új zenepedagógiai modell” közönséges plágium! Én ugyanis az 1960-as évek végén történetesen Forrai Kati néni zenés óvodájába jártam a Baross utcába, ahol népdalokat énekeltünk, közben pedig körbejártunk, tapsikoltunk és lecsücsültünk – kottát nem is láttunk (vö. ún. Kokas-módszer) – egy tökéletesen kidolgozott módszertan és tanterv alapján. Vannak a léleknek olyan részei, ahová csak a zene – és pedig a komolyzene – képes bevilágítani, mondta Kodály. E bevilágítást pedig nem lehet elég korán kezdeni.

„A zenei nevelés feladata a bölcsödében, hogy a gyermeket a magyar mondókákkal, énekes játékokkal megismertesse, a dalolással kedvet keltsen és mintát adjon az önkéntes utánpótlásra, a spontán dúdolgatásra, énekelgetésre, a gondozónő az énekhez tartozó ismétlődő játékmozdulatokkal összerendezett mozgásra készítse a gyermeket, fejlessze ritmusérzékét, az énekelgetéssel olyan légkört teremtsen, amelyben a gyermek jól érzi magát és maga is szívesen hangicsál – írja Forrai Katalin. – A feladatok sikeres végrehajtása elősegíti a gyermek érzelmi fejlődését, a gátlások oldását, a zenei hallás, éneklés elindítását, a beszédképesség alakulását, a szép kiejtést, a szavak megértését. A gyermekek szívesen hallgatnak majd éneklést, örülnek a felnőtt-gyermek közös játéknak, önként vállalják a ritmikus mozgás szabályosságát. Nyitottak lesznek a környezet zörejeinek és zenei hangjainak érzékelésére, és maguk is próbálgatnak énekelni, dúdolgatni. A zenei nevelés indító szakasza ez a fogékony kör, fontos előkészítője a zenei fejlesztésnek.”

Forrai Katalin nem hangsúlyozza a „fonológiai tudatosságot” vagy az „entrainment”-t, de gondolatain érződik, hogy a kisujjában van mindaz, amit a zene és éneklés gyermekekkel való megszerettetéséről tudni kell. Egész életében fáradhatatlanul járta az országot, a legkisebb településekre is elvinni készen Kodály lángját. Csak elő kell venni tanterveit, óravázlatait és dolgozni belőlük – persze nem plusz pénzért, mint azt a plagizátorok fizetett munkaidejükben teszik, hanem – szívvel-lélekkel.

Az óvoda kórusával egyszer elmentünk Esztergomba rádiófelvételre, ez élesen előttem van – egy Robur kisbusszal. A sofőr érdeklődésemre megmutatott mindent, a váltót, a pedálokat és a műszerfalat. A foglalkozásokra nem emlékszem ilyen jól, és mintha kevésbé élveztem volna a többiekénél a tapsikolást meg a kisdombra való lecsücsülést, mert már a könyökömön jött ki a népdal, de hát azóta kiderült, hogy a többséggel ellentétben én nem vagyok fogékony a tömegmozgatásra. Forrai Katalin mégis észrevétlenül belém csepegtette a hangtisztaság és a zenei minőség iránti igényt, előkészített a bonyolultabb dallamok és szövegek memorizálására, de ami a legfőbb, kinyitotta a lelkemet a zene világa felé.

Tulajdonképpen nem is az a kétségbeejtő, hogy a habilis (értsd: 1) könnyen kezelhető; 2) kényelmes, ügyes, rátermett) emberek nem adóznak kellő tisztelettel Forrai Katalinnak, sőt még csak említést sem tesznek róla – plagizátorok mindig is működtek –, hanem hogy a módszer ötven éve kész, a Kodály és munkatársai által kikövezett úton pedig már a harmadik generációnak kellene a zene mennyországába felszárnálnia, Magyarországon azonban mérhetetlenül alacsony színvonalú a zenei műveltség, a rádió- és tévécsatornáknak a sekélyes tömegizlést kielégítő

popzene uralkodik, a társadalomban pedig a teljes depresszió.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu